

ประวัติศาสตร์ไทย

ข้อคิดไทย

หนังสือข้อคิดไทย

พิมพ์ครั้งแรก 5,000 ฉบับ

มกราคม 2526

จัดพิมพ์

คณะกรรมการอุดมการณ์ของชาติ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

เผยแพร่

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ตึกบัญชาการชั้น 2 ทำเนียบรัฐบาล กทม. 10300

พิมพ์ที่พุทธบูชาการพิมพ์

179/30-31 ถนนสุวิธานดำริ แขวงสะพานพระปิ่นเกล้า กรุงเทพฯ 10700 โทร. 4243647

คำนำ

หนังสือ "ข้อคิดไทย" เล่มนี้ คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้รวบรวมจัดทำขึ้นในแนวเดียวกับหนังสือ "คติไทย" ซึ่งได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปเมื่อปีก่อน โดยในการจัดทำหนังสือ "คติไทย" ครั้งนั้น คณะอนุกรรมการ ฯ ได้รวบรวมมาจากบางตอนของสารัตถของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ กัน แต่สำหรับหนังสือ "ข้อคิดไทย" นี้ได้รวบรวมจากข้อคิดข้อเขียนของท่านผู้รู้ไทยหลายท่านด้วยกัน ส่วนใหญ่ก็เป็นบุคคลที่ผู้อ่านรู้จักกันคุ้นหูอยู่แล้ว โดยได้คัดเลือกเอาเฉพาะแนวความคิดของท่านเหล่านั้นที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ของชาติ นำมาจัดพิมพ์เข้าไว้ในเล่มเดียวกัน จัดเป็นหมวดหมู่หรือกลุ่มของเรื่องเพื่อให้ง่ายต่อการการเข้าใจและเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป จะเห็นได้ว่าแต่ละบทความ แม้จะอยู่ในกลุ่มเรื่องเดียวกัน แต่ก็ให้รสชาติ ข้อคิดที่ผุดผกแตกต่างกันไป ทำให้เกิดความหลากหลายน่าอ่านชวนอ่านและติดตาม

คณะอนุกรรมการ ฯ หวังว่า เมื่อหนังสือเล่มนี้ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ออกไปแล้ว คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบ้างตามสมควร ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ก็จะได้รวบรวมข้อคิดจากผู้รู้ท่านอื่นๆ ซึ่งยังไม่ได้นำมารวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่อไป

ในการรวบรวมข้อคิดและจัดทำต้นฉบับหนังสือนี้ คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติได้มอบหมายให้นายบุรีรักษ์ นามวัฒน์ และคณะ แห่งศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้าสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โดยในการจัดทำต้นฉบับนี้ คณะผู้ได้รับมอบหมายยังได้รับข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากอนุกรรมการในคณะกรรมการอุดมการณ์ของชาติและท่านผู้รู้ทั้งหลายท่าน จึงขอถือโอกาสขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

มกราคม 2526

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the

the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the

สารบัญ

1. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	3
2. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความรับผิดชอบ	18
3. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย	25
4. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความสามัคคี	30
5. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	34
6. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเอง	43
7. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับการประหยัด	52
8. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความอดทน	67
9. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับการศึกษาและการอบรมบ่มนิสัย	86
10. ข้อคิดไทยเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ	102

Contract

8
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROVISION OF ALL MATERIALS AND LABOR REQUIRED FOR THE COMPLETION OF THE WORK. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING UTILITIES AND STRUCTURES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE MAINTENANCE OF ACCESS TO ALL ADJACENT PROPERTIES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE REMOVAL OF ALL DEBRIS AND WASTE FROM THE SITE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROVISION OF ALL NECESSARY PERMITS AND INSURANCE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING PLANTS AND TREES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING ROADS AND DRIVEWAYS. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING FENCES AND BARRIERS. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING SIGNAGE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING LANDSCAPING. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING UTILITIES AND STRUCTURES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE MAINTENANCE OF ACCESS TO ALL ADJACENT PROPERTIES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE REMOVAL OF ALL DEBRIS AND WASTE FROM THE SITE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROVISION OF ALL NECESSARY PERMITS AND INSURANCE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING PLANTS AND TREES. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING ROADS AND DRIVEWAYS. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING FENCES AND BARRIERS. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING SIGNAGE. THE CONTRACTOR SHALL BE RESPONSIBLE FOR THE PROTECTION OF ALL EXISTING LANDSCAPING.

อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน
จ.สิงห์บุรี

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

รักชาติจงจิตน้อม

รักศาสน์สุจริตตรี

รักราชเชื้อสายมี

รักรัฐธรรมนูญล้วน

ภักดี ชาตินา

ครบถ้วน

อยู่ยัง ขึ้นแเส

ช่วยให้ไทยเกษม

อะไรชื่อว่าความจงรักภักดี ความรักใคร่ด้วยน้ำใจ นับถืออย่างบริสุทธิ์จริง เชื่อว่าจงรัก ความเคารพขอบพ้อและเชื่อถือ ด้วยน้ำใจซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดทรยศ หน้าไหว้หลังหลอก ชื่อว่าภักดี

เมื่อท่านทราบข้อความเพียงเท่านี้ ก็ตอบได้ทันทีว่าความรักใคร่ในสิ่งหรือบุคคล ด้วยน้ำใจนับถืออย่างบริสุทธิ์จริง และความเคารพขอบพ้อเชื่อถือในสิ่งหรือบุคคล ด้วยน้ำใจซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคดทรยศหน้าไหว้หลังหลอก ขอมสละตนเพื่อประโยชน์แห่งสิ่งหรือบุคคล ที่ตนเคารพรักนั้นจริง นี่ถือความจงรักภักดี

คนที่มิมีนิสัยจงรักภักดี ข่มขู่ทำและพูดด้วยความสุจริตใจ เคารพรักในสิ่งหรือบุคคล อื่นอย่างเคารพรักในตนเอง สามัคคีกันในระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง ซื่อสัตย์สุจริต ต่อเพื่อนร่วมชาติ บุตรธิดาเคารพรักในพ่อแม่ ศิษย์เคารพรักในครูอาจารย์ ผู้น้อยเคารพรักในผู้ใหญ่ พลเมืองเคารพรักในประมุขของตน มองเห็นโอวาทที่ผู้สูงอายุสั่งสอน เท่ากับเห็นจุมพรีพัยอันประเสริฐที่วางอยู่ตรงหน้าและชวนขวายเอื้ออำนวยช่วยเหลือกิจการของหมู่คณะ ให้เจริญก้าวหน้า

คำว่า "รักชาติ" มักมีคนพูดกันติดปากฟันเฟื่อไปเสียมาก โดยมีใครจะได้ทวลคิดว่าที่แท้จริงแปลว่าอะไร ที่จริงคำว่ารักชาติหมายความว่ารักแผ่นดินที่เป็นปฏิรูปเทศถิ่นที่อยู่ สุขสำราญของคณะไม่จำเพาะสำหรับตัวเราเท่านั้น ทั้งเป็นถิ่นที่อยู่กันมาตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย และจะเป็นที่อยู่ต่อไปของบุตรหลานของเราด้วยนั้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง คือความรักเพื่อนร่วมชาติ ไม่จำเพาะเจาะตัวบุคคลที่เป็นญาติมิตร สักแต่ว่าใครเป็นผู้ที่ร่วมสัญชาติกันแล้ว ก็รักใคร่เหมือนญาติมิตร ตั้งใจอุดหนุนซึ่งกันและกัน การที่จะคิดว่า ตัวเราและญาติมิตรของเราสบายอยู่แล้ว ผู้อื่นจะเป็นอะไรก็ช่างหัวมันเช่นนั้นนับว่าไม่รักชาติจริง

การรักชาติเป็นพยานอันหนึ่งแห่งความรุ่งเรือง แต่ความรักนั้นต้องเป็นของจริง ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏชัดทุกสถาน ไม่เพียงแต่ร้องตะโกนด้วยปากว่ารักชาติ การรักชาติด้วยปาก จะหลงผู้อื่นไปได้ก็แต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น ถ้าจะให้ผู้อื่นเชื่อว่ารักจริงต้องแสดงให้เห็นปรากฏด้วยกริยาและความประพฤติต่อชาติด้วย

ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาตินั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในชาติเป็นสำคัญ ฉะนั้น หากได้มีการส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ความสามารถสูงขึ้น หรือส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว ให้ได้มีโอกาสแสดงภูมิปัญญาของตนอย่างเต็มที่ ตลอดจนหาโอกาสเผยแพร่เกียรติคุณของผู้ทำคุณประโยชน์แก่สังคม ให้เป็นที่ประจักษ์เป็นตัวอย่างแก่สาธารณชน ก็จะเป็นการเกื้อกูลสนับสนุนให้ประเทศชาติอุดมไปด้วยประชาชนที่มีสมรรถภาพสูง อันจะเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

(มูลนิธิธรรมาภิบาล, คนไทยตัวอย่าง 2525 หน้า 4)

ประเทศชาติต้องการคนที่ทำงาน เพราะคนทำงานเท่านั้น ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ พวกเขาไม่ทำงานย่อมเป็นกาฝาก กินและใช้ทรัพยากรของชาติให้หมดเปลืองไป โดยไม่สร้างอะไรขึ้นมาตอบแทน พวกเขามีแต่จะนำความเสื่อมโทรมเสียหายมาให้ องค์กร สำนักงาน กระทรวงทบวงกรม หรือแหล่งธุรกิจทั้งหลายย่อมต้องการคนที่ทำงาน ไม่มีใครต้องการผู้มีฐานันดรสูง ประกาศนียบัตรไล่เลิส ดีกรีปริญญาฉบับไม่ถ้วน แต่ไม่ทำอะไร

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, วิธีทำงานและสร้างอนาคต หน้า 2)

งานการที่เราทำนั้น ทุกอย่างย่อมเกี่ยวแก่นาคตของประเทศชาติ การสร้างอนาคตของประเทศชาตินั้น มิได้หมายความว่า จะเป็นงานแต่เฉพาะผู้ที่มิฐานะยิ่งใหญ่ อันที่จริงคนทุกคน แม้อยู่ในฐานะของผู้น้อย ก็มีทางที่จะสร้างอนาคตให้แก่ประเทศชาติและแก่องค์การที่ตัวทำงานอยู่ ผู้น้อยมีความสำคัญไม่น้อยกว่าผู้ใหญ่ เพราะไม่ว่าในราชการหรือองค์กรใดๆ ถ้าผู้น้อยทุกคนก็ถึงอนาคตของงาน คือ ทุกคนมีความมุ่งหมายที่จะทำงานอันนั้น ให้ก้าวหน้าและเติบโตขึ้นไป ก็เป็นกำลังอันสำคัญ ที่จะช่วยสร้างสรรค์อนาคตของงานนั้นได้

(พลตรีหลวงวิจิตร วาทการ, การทำงานและสร้างอนาคต หน้า 237)

ประเทศจะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยมนุษยชาติเป็นผู้บำรุงรักษา และชาติจะตั้งอยู่ได้ด้วยประชาชนเป็นผู้บำรุงรักษาเช่นเดียวกัน ส่วนการบำรุงรักษาชาตินั้น ในเบื้องต้นก็คือประชาชนต้องปลงใจร่วมใจกันโดยทั่วหน้าที่จะรักษาคุณสมบัติของชาติ 4 ประการไว้โดยมั่นคง ซึ่งเป็นศีลข้อต้นของความรักชาตินั่นเอง การบำรุงรักษาชาตินั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลและประชาชนร่วมกันด้วย ฉะนั้นในเรื่องปฏิบัติตามหลักความประสงค์ปลงใจของชาวไทยที่จะขึ้นหัดไม่ยอมถอยไปจากพื้นแผ่นดินแหลมทองนี้หรือจะไม่ยอมให้ขวานทองหลุดไปจากมือนั้น ก็จะต้องเป็นไปในทางเดียวกัน เพราะเรื่องนี้เรื่องนั้นก็โดยมูลอย่างเดียวกัน ดังนี้ รัฐบาลราษฎรจึงต้องร่วมกันโดยจะแยกออกไม่ได้และความจริงนั้น รัฐบาลก็ได้ทำหน้าที่ที่ออกเดินนำไปตามวิถีดังกล่าวนี้แล้ว ปัญหาการปฏิบัติของประชาชนจึงย่อมไม่ยาก คือเพียงแต่ร่วมใจร่วมกำลังเดินตามรัฐบาลไป โดยไม่เกะกะกีดขวางหรือคอยเหนี่ยวรั้งแยกทางเสียเท่านั้นก็จะไปถึงจุดที่ประสงค์ได้แล้วและจะเรียกได้ว่าเป็นผู้มีความรักประเทศชาติอันแท้จริงด้วย

(พระยาสุทรพิพิธ, หานจะไปทางไหน, บทความทางวิทยุกระจายเสียงคืนวันที่ 18-19 กันยายน 2482 และหนังสือพิมพ์หน้าวิทยาศาสตร์ นานาในฉบับตุลาคม 2482)

เราต้องการจะเห็นบ้านเมืองของเราเจริญแข่งหน้าประเทศทั้งหลาย แต่การที่บ้านเมืองเจริญขึ้นนั้น โดยมากเราเข้าใจไปเสียว่า จะต้องมื่ออาณาจักรกว้างขวาง มีเมืองขึ้นมากมาย ก่ายกอง ให้สัที่สำหรับแผนที่ของเราไปปรากฏอยู่ทั่วโลก ความคิดเช่นนี้ก็ไม่นึก แต่ไม่ถูกต้องแท้ เพราะว่าความหมายอันสำคัญของประเทศนั้นไม่ใช่อยู่ที่แผ่นดิน แท้จริงอยู่ที่ตัวคน ประเทศที่เจริญไม่ใช่เพราะมีแผ่นดินใหญ่กว้าง แท้จริงอยู่ที่ว่ามีคนที่ดีมีคุณภาพ ประเทศเบลเยียมและสวิตเซอร์แลนด์ มีอาณาเขตไม่ถึงครึ่งเมืองไทย แต่ได้รับความนิยมน่าเจริญที่สุด เบลเยียมได้รับความนับถืออย่างหาประเทศ จมมหาประเทศทั้งหลาย ดังเอกอัครราชทูตไปประจำแล้ว สวิตเซอร์แลนด์ได้รับความนับถือจนให้เป็นที่ตั้งของสันนิบาตชาติและตามสัญญาแวร์ไซย์ก็มีบทบาทบุญดีตั้งคนชาวสวิส เป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทอันจะมีขึ้นจากตัวบทของสัญญา ประเทศอื่นๆ ที่มีอาณาจักรใหญ่กว้าง บางประเทศใหญ่ตั้งครั้งทวีป ยังไม่ได้รับความนับถือของใครเลย เพราะไม่มีคนดีพอ

ฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า ทางที่เราจะทำความเจริญให้บ้านเมืองได้เป็นอย่างดีนั้น ก็คือต่างคนต่างขมักเขม้นทำหน้าที่ของตน และแสวงหาความดีความเจริญให้แก่ตนโดยทางที่ชอบธรรม เมื่อเราเป็นคนดีมีความเจริญแล้ว ก็จะกลายเป็นอุปกรณ์อันแข็งแรงรวบรวมกันเข้าเป็นประเทศที่แข็งแรงได้ เพราะฉะนั้นการแสวงหาความเจริญแก่ตนโดยชอบธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นการเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวแท้จริงเป็นหน้าที่ซึ่งเราจะต้องมีต่อตัวเอง ต่อครอบครัว และต่อบ้านเมืองบิครของเราด้วย

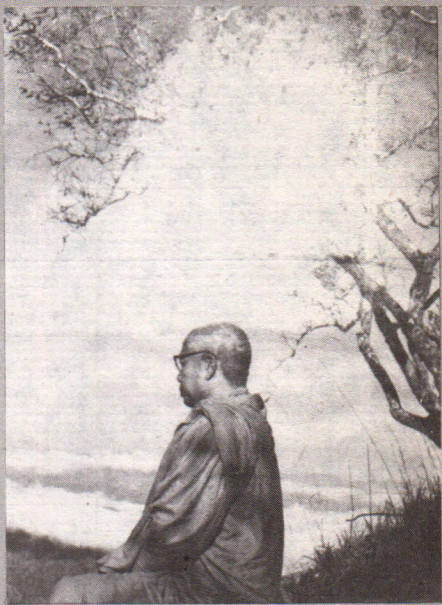
ชาติก็เป็นดังเช่นคนเหมือนกัน ในบางช่วงของประวัติศาสตร์ ชาติจะอยู่ในช่วงแห่งความอุดมสมบูรณ์ มีกำลังอำนาจเป็นที่ยำเกรงแก่ประเทศน้อยใหญ่ ประเทศเพื่อนบ้านก็ให้การยอมรับนับถือ และมีสัมพันธ์อันดีต่อกัน ผู้คนมีความสุขกันถ้วนหน้า เพราะว่าฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ผู้ปกครองก็ตั้งอยู่ในศีลธรรมและปกครองบ้านเมืองด้วยความสามารถ มีนโยบายที่ตั้งมั่นอยู่บนรากฐานของเหตุผล และกระทำการปกครองบ้านเมืองโดยความสุขุมเสียสละ และถือเอาประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง เกษตรกร และพ่อค้าวานิชก็ดำเนินกิจกรรมของตนอย่างขยันขันแข็ง เฉลียวฉลาด ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน สมณชีพราหมณ์นั้นเล่าก็ประพฤติตนอยู่ในกรอบของศาสนาทั้งคอยสั่งสอนกุลบุตรให้เป็นคนดีบุตรก็รักเคารพต่อบิดามารดา ปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยความกตัญญูรู้คุณ ครูก็อบรมสั่งสอนศิษย์ศิษย์เล่าก็เคารพเชื่อฟัง และมีความกตัญญูต่อครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ สามเณรและภริยาก็มีความซื่อตรงต่อกัน โจรผู้ร้ายแทบจะไม่มี ในบ้านเมืองผู้คนทั่วไปมีความภูมิใจในชาติของตน และมีความสามัคคี กล้าหาญ เสียสละ อดทน ในการรักษาเอกราชและป้องกันเกียรติยศของชาติ ไม่ให้มีใครดูหมิ่นดูแคลนได้

แต่บางช่วงของประวัติศาสตร์ชาติอาจจะอยู่ในสถานะตรงกันข้ามกับที่กล่าวไว้ข้างบน กล่าวคือประเทศอาจจะอยู่ในภาวะแห่งความเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า ชาติต่าง ๆ น้อยใหญ่ก็ขาดความเคารพยำเกรง ประเทศขาดความเข้มแข็งในด้านกำลังอำนาจและการเตรียมพร้อม ไม่แน่ว่าจะสามารถป้องกันศัตรูภายนอกได้ ซึ่งถือโอกาสจากความอ่อนแออยู่จ้องจะรุกรานอยู่ ฝนฟ้าแล้งก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารจึงขาดแคลน ผู้ปกครองประเทศก็ไม่ปกครองประเทศโดยธรรม ไม่คิดถึงเกียรติยศ ศักดิ์ศรี ไม่นึกถึงความเสียสละของบรรพบุรุษแต่ดึกดำบรรพ์ และกระทำการโดยเห็นแก่ตัว ไม่นึกถึงความยากลำบากของอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป กอบโกยกดขี่ใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม เพื่อประโยชน์ของตนเองและคนส่วนน้อยโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล และความชอบธรรม คนในชาติก็ต่างพยายามเอารัดเอาเปรียบกัน การผลิต การค้าขายเสื่อมทราม เกิดข้าวยากหมากแพงขึ้นทุกหนแห่ง โจรผู้ร้ายชุกชุม สมณชีพราหมณ์ก็ไม่ตั้งตนอยู่ในกรอบของศาสนา คนทั่วไป ขาดความมั่นใจในอนาคตของตน มีแต่ความหวาดกลัวเข้าครอบงำ เห็นแก่ตัว ขาดความสามัคคี ขมอดทนพุดและกระทำในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม เพราะเห็นแก่เงินหรือเกรงกลัวอำนาจมืด คนดีมีฝีมือถูกกดขี่กันมิให้ได้มีโอกาสทำงานช่วยชาติบ้านเมือง คนทำดีไม่ได้ดี คนชั่วประจบสอพลอ คดโกง กลับได้รับการยกย่องจากสังคม คนทั่วไปพากันหมกมุ่นอยู่ในโลกีย์วิสัย เสพสุขอย่างฟุ่มเฟือย ไม่เป็นแก่นสาร ดูดั่งว่า คนใจพาลสันดานหยาบนั้นมีอยู่ดาษดื่น แต่คนดีลีลาแทบจะไม่พานพบ ชาติโดยอยู่สภาพเช่นนี้ แม้ว่าจะเคยยิ่งใหญ่สักเพียงใดก็คล้ายจะถึงกับความแตกสลายอยู่เสียกลานนั้น ลูกหลานและคนรุ่นหลัง ๆ ก็จะต้องพลอยรับผลแห่งความชั่วที่คนรุ่นนี้สร้างไว้ให้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คนไทยสมัยใหม่มักเข้าใจผิดไปว่า อะไรที่เรามีอยู่ตั้งแต่เดิมนั้นเป็นของล้ำสมัย คนพวกนี้ชอบเรียนลัดในทุกอย่าง คือ อยากให้ทันอเมริกันทันที ไม่ต้องไต่ตรองหวนคิดถึงเรื่องเก่า ๆ ของไทย

ความจริงของเก่ามีค่ายังเป็นของหายาก หรือมีแห่งเดียวอย่างเดียวยังมีค่าที่สุด คนเจริญในยุคใหม่ย่อมเห็นกระหายที่จะได้ของเก่าเหล่านั้น เขาเห่อต่อสิ่งใหม่ๆ ที่เราเห่อกันอยู่ เครื่องใช้สมัยสุโขทัยสักอย่างหนึ่งย่อมมีค่ากว่าโทรทัศน์หรือรถยนต์สำหรับนักปราชญ์อเมริกัน

ฉะนั้น คนไทยสมัยปัจจุบันจึงไม่ควรลดอายุของชาติโดยวิธีลัด คือ อย่างนิคมอะไรทุกอย่างตามแบบชาติใหม่ๆ อย่างมิได้ลืมหูลืมตา อะไรที่เป็นของเราแท้ๆ หากเรารักษาไว้ จะไม่เป็นพิษเป็นภัย เราก็น่าจะถนอมรักษานั้นแหละ บางที่ชาติของเราจะได้ถูกมองจากโลกว่า "ชาติไทยนั้นเป็นชาติเก่าแก่ชาติหนึ่งและไม่ล้าหลังในวัฒนธรรม"

หลักธรรมภาคศึกษาและภาคปฏิบัติทางพระพุทธศาสนานั้น คงมี 3 ชั้นด้วยกัน คือ ศีล อันเป็นการอบรมกายวาจาให้เรียบร้อย สมาธิ อันเป็นการทำจิตให้สงบระงับ และปัญญา หรือวิปัสสนา อันเป็นการอบรมความเห็นให้ถูกต้องทาง ให้เกิดดวงประทีปภายในเพื่อส่องความจริงแห่งชีวิต

ถ้าจะเปรียบด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยในจิตใจแล้ว ศีลก็เทียบด้วยการทำพื้นให้เรียบ รวมทั้งการลงรากด้วย สมาธิอุปมาด้วยการสร้างที่อยู่ขึ้นในจิตใจ เพื่อเป็นที่อาศัยป้องกันแดด ฝน และสัตว์เลื้อยคลาน คือความชั่วช้า เสียหายต่าง ๆ อันจะมาย่ำยีจิต ส่วนปัญญานั้นเสมือนหนึ่งดวงประทีปภายในที่ส่องสว่าง ทำให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในวิหารธรรมนั้น ได้ชื่อว่ามีแสงสว่างพอที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ ได้ด้วยดี เพราะแม้จะมีที่อยู่อาศัย ถ้ามีแต่ความมืดก็ต้องลำบากในการที่จะไม่สามารถเคลื่อนไหวกว้างไกลไปได้สะดวก

วิธีจะเกิดทุน พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองนั้น ไม่ต้องไปสร้างอะไร เราむしろ
ไปสร้างกันโดยเฉพาะพระพุทธรูป สร้างเอาจริงเอจ้ง จนล้นตลาดไปหมดแล้ว พระพุทธรูปนั้น
เป็นเพียงเรธาตุที่อยู่ในพระพุทธรูปเท่านั้น เราก็ไปหลงกันเอาไว้ สร้างพระแล้วใช้ไม่ได้ ไม่ตก
นรก อย่างนี้ไม่ได้ เขาเรียกว่าติดอยู่เพียง “อามิสบูชา” ต้องเขยิบขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง คือ “ปฏิบัติ
บูชา” เราต้องทำตามท่านสอน ทำตามท่านได้มาก ก็ได้ประโยชน์มากแก่ตน แต่ว่าถ้าเหลือบ่า
กว่าแรงก็ขอเพียงศีล 5 นี่เป็นประจำใจไว้ เชื่อว่าเป็นผู้ที่ตั้งอกตั้งใจ ปฏิบัติตามคำสอนของ
ท่านได้เมื่อใด ? ที่ไหน ? ก็ได้ชื่อว่า พระพุทธศาสนากำลังเจริญอยู่ในจิตใจของเรานั้น เมื่อ
นั้น ถ้าเราไม่สนใจที่จะปฏิบัติตาม ความเจริญก็ย่อมไม่มี มิหนำซ้ำจะกลับเป็นการทำลายเสียอีก

สิ่งที่คนไทยจะต้องตระหนกอยู่เสมอว่า สำหรับประเทศไทยเรานั้น ไม่ว่าระบบ
การเมือง เศรษฐกิจหรือสังคมจักเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของโลกประการใดก็ตาม
หากสิ่งที่จักต้องคงอยู่กับชาติไทยเสมอไปก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ หากธงไตรรงค์ของ
เราขาดสีน้ำเงินไปแล้ว เราจะคงเรียกธงนั้นว่าธงชาติไทยได้อย่างไร

ข้าราชการนั้นคือใคร ข้าราชการก็คือบุคคลที่ทำงานให้ประชาชนชื่นใจ เพราะคำว่า "ข้าราชการ" นั้น เป็นผู้รับใช้พระราชา

คำว่า "ราชา" นี้แปลว่าบุคคลผู้กระทำกิจให้ผู้อื่นสบายใจ ราชาองค์เดียวทำงานไม่ไหวเพราะงานมันมาก จึงต้องมีบุคคลรับใช้พระราชา เราเรียกว่า "ข้าราชการ" ข้าราชการก็คือผู้ที่ทำงานต่างพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ออกไปปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่ได้มอบหมายให้ เพราะฉะนั้นข้าราชการนี้จึงเป็นบุคคลประเภทที่เรียกว่ามีเกียรติสูง คือได้รับความนิยมนจากพระราชมอบอำนาจไว้ในมือ เพื่อเอาไปใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ เราทุกคนที่เป็นข้าราชการจึงควรจะภูมิใจในตัวเองว่า เราเป็นบุคคลที่พระราชาไว้วางใจให้มาปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นๆ เมื่อเราสำนึกได้ว่าผู้ที่มาปฏิบัติงานนั้นต้องทำตามแบบพระมหากษัตริย์ องค์พระมหากษัตริย์นั้นทรงปฏิบัติพระองค์ให้เป็นที่ยื่นชอบแก่ประชาชนตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราองค์ปัจจุบันนี้ พระองค์ได้ทรงเสียดสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อไปทำความสุขให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทุกหนทุกแห่ง เราจะได้เห็นว่าพระองค์เสด็จไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปภาคเหนือ ไปภาคใต้ หรือเสด็จออกจากกรุงเทพ ฯ ไปประทับอยู่ที่ไหน พระองค์ก็เสด็จไปเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน การเสด็จไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชนนี้แหละ ขอให้เราทั้งหลายเข้าใจว่าเป็นอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาของเรานั้น คือหลักที่ว่าทำอะไรก็เพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน เราจะไปไหนเราก็ไปเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน เราจะคิดอะไรก็ต้องคิดให้เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน จะพูดอะไรก็ต้องพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน จะทำอะไรก็ต้องทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ เกิดความสุขแก่มหาชน อันนี้เราควรจะถือเป็นอุดมการณ์ประจำใจอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีอุดมการณ์ข้อนี้ประจำจิตใจแล้ว การปฏิบัติงานในหน้าที่ประจำวันก็จะเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยไม่เสียหาย เพราะมีฐานมั่นอยู่ในใจว่า เราจะใช้ชีวิตของเราเพื่อให้เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน

เรื่องของความหมายของประชาธิปไตยนั้น ตั้งแต่มีนักปราชญ์ออกความเห็นกันมา ได้เขียนหนังสือเล่มโตๆ หลายเล่ม ก็ยังไม่ถือเป็นยุติได้ว่าประชาธิปไตยนั้นหมายถึงอะไรแน่ สำหรับผมในวันนี้ อยากจะเสนอออกมาให้ท่าน सब จึงจะเสนอว่า หลักการประชาธิปไตยนั้น ควรจะมีอย่างไบบ้าง และความหมายควรจะมีอย่างไบบ้าง

ประการที่ 1 ถ้าเราจะมีประชาธิปไตยกันจริงๆ ผมคิดว่าสิทธิเสรีภาพของเอกชน ต้องได้รับความคุ้มครองพอสมควร และความคุ้มครองนี้ควรจะมีขั้นต่ำ อย่างที่สหประชาชาติ ได้ประกาศออกมาว่า เป็นสิทธิของมนุษยชน ผมเห็นจะไม่จำเป็นจะต้องกล่าวให้มากมายนัก อันสิทธิเสรีภาพนั้นก็ ได้แก่ สิทธิที่จะพูด ที่จะเขียน ที่จะชุมนุม ที่จะออกความเห็นกันโดยปราศจากข้อจำกัด สิทธิเสรีภาพในบุคคลและทรัพย์สิน สิทธิในการที่จะได้มีทุนายความช่วยเหลือในเมื่อถูกเจ้าหน้าที่จับกุม อะไรเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับรองกันโดยทั่วๆ ไป

ประการที่ 2 ประชาชนใช้สิทธิดังกล่าวนี้ทำให้ตนมีส่วนร่วมในการปกครอง หรืออีกนัยหนึ่ง ในการใช้อำนาจในประเทศ ทั้งในด้านนิติบัญญัติ และในด้านบริหาร อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนและมองกลับกัน อำนาจนั้นจะต้องไม่อยู่ในกำมือของคนๆ เดียว หรือกลุ่มคนซึ่งเป็นจำนวนน้อยภายในประเทศ

ประการที่ 3 ในการใช้สิทธิเสรีภาพและในการใช้อำนาจอธิปไตยนั้น บุคคลแต่ละคนจะต้องมีความเสมอหน้ากันต่อกฎหมายด้วย

ประการที่ 4 การใช้อำนาจในความยุติธรรม ในทางศาลนั้น จะต้องเป็นอิสระจากการบริหารแผ่นดิน นี่เป็นเอกราชของทางศาล

ประการที่ 5 ความเสมอภาคที่ผมได้กล่าวถึงเมื่อกี้ ต้องกินความเลยจากการเมืองออกไปสู่เศรษฐกิจ และระบบสังคม ถ้าหากว่ามีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมากมาย ในด้านทรัพย์สินและในทางด้านเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ความเสมอภาคในทางด้านการเมืองจะเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น เนื่องจากเศรษฐกิจและฐานะในทางสังคมเป็นขุมแหล่งพลังในการที่จะบันดาลเรื่องต่างๆ ในทางด้านการเมืองได้ ความเสมอภาคในทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องมี หรืออีกนัยหนึ่ง จะพิจารณาประชาธิปไตยแต่เฉพาะในทางด้านการปกครอง หรือทางด้านการเมืองเท่านั้นไม่พอ

ประการที่ 6 การใช้สิทธิเสรีภาพของเอกชนนั้น จะต้องใช้โดยไม่ก้าวท้าวเป็นอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน หรือหมายความว่าไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ใครจะใช้สิทธิจนเกินไป เพื่อจะล่วงล้ำสิทธิของคนอื่นนั้นย่อมทำมิได้ ในกรณีเช่นนี้ บุคคลในระบอบประชาธิปไตยก็จำเป็นจะต้องมีระเบียบวินัยพอสมควร และระเบียบวินัยนี้จะต้องมาจากของตัวเอง จะมาจากภายนอกหรือเบี่ยงเบนมิได้

ประการที่ 7 เนื่องจากมนุษย์เราเกิดมาไม่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าเราจะใช้ระบบใด ๆ ก็ตาม ธรรมชาติย่อมทำให้มีผู้อ่อนแอและมีผู้แข็งแรง ย่อมทำให้มีคนง่อยเปลี้ย เสียขา ตาบอดหูหนวก ทำให้คนมีสติปัญญา สมองพัฒนามากกว่าคนอื่นหรือน้อยกว่าคนอื่น เพราะฉะนั้น ความจำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือร่วมใจกันเป็นสมานฉันท์ ต้องอาศัยความเมตตาซึ่งกันและกัน จึงทำให้ประชาธิปไตยดำเนินไปได้โดยดี

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ คือ การยอมรับว่าตัวเองเป็นผู้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเองและยินดีรับผลของการกระทำนั้น ความรับผิดชอบนั้นมี 2 ประการ คือ

ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึงความรับผิดชอบในการสร้างตัวเองให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง มนุษย์เกิดมาอย่างว่างเปล่า ไม่มีอะไรติดตัวมาเลยทั้งแบบแผน ระเบียบกฎเกณฑ์ โดยแท้จริง ตำแหน่งอาชีพ มนุษย์จึงมีความรับผิดชอบที่จะสร้างตัวเอง ให้เป็นไปตามความปรารถนาของตน ไม่มีใครตัดสินใจแทนใครได้ การที่ลูกคนหนึ่งจะเป็นไปตามทางที่พ่อแม่วางไว้ให้ก็ไม่ได้หมายความว่า พ่อแม่มีอิทธิพลต่อลูกคนนั้น แต่ลูกเป็นอย่างนั้น เพราะเขาได้เลือกที่จะทำตาม ถ้าเขาไม่ทำตามก็ได้แย้งว่า ถ้าเขานั้นคนบางคนอาจจะเลือกเป็นคนเหลวไหล ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคมได้หรือไม่ คำตอบก็คือได้ แต่เขาจะต้องรับผิดชอบต่อตัวเอง คือต้องรับรู้ว่าการมีชีวิตในสภาพเช่นนั้นไม่มีความมั่นคง ไม่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่น ในสภาพความเป็นจริง ย่อมไม่มีใครต้องการเป็นที่รังเกียจของผู้ร่วมสังคมเป็นแน่ เหมือนกับนักโทษที่ถูกจับกุมเขามีสิทธิจะวิ่งหนีได้ แต่เขาต้องรับผลที่จะเกิดขึ้นกับตัวเขา คือถูกยิงตาย ซึ่งเขาอาจจะคิดว่าเขายอมติดคุกดีกว่า อาจจะมีทางรอด เขาจึงเลือกเอาการยอมให้จับกุมเข้าคุกแทนการหนี

ความรับผิดชอบต่อโลก เป็นความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียว ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ด้วยเหตุนี้คนแต่ละคนจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วย ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจของแต่ละคนและแต่ละครั้ง ย่อมมีผลกระทบต่อผู้อื่นไม่มากก็น้อย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวเพียงใดก็ตาม ตัวอย่างเช่นการตัดสินใจระหว่างการเป็นขโมย กับไม่เป็นขโมย การสอบเข้ามหาวิทยาลัยกับการกลับไปช่วยพ่อแม่ทำนา การแต่งงานหรือการไม่แต่งงาน เป็นต้น

การรับผิดชอบทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

การรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นหน้าที่ของคนทั้งชาติ ไม่ว่าจะเป็นหญิง ชาย เด็ก ผู้ใหญ่ ประกอบอาชีพใดและมีฐานะอย่างไรต่างก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นในประเทศชาติ การที่จะระบุว่าใครต้องทำอะไรคงเป็นเรื่องยืดเยื้อเพราะแต่ละคนก็มีการงานอาชีพและอยู่ในตำแหน่งและสถานที่แตกต่างกัน แต่มีหลักการอยู่ว่าบุคคลทุกคนควรเข้าใจงานที่ตนทำมีผลเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ อย่างไร ควรเข้าใจว่าการกระทำเช่นใดเป็นผลดีและเช่นใดเป็นผลเสียต่อผู้อื่นและต่อส่วนรวม เมื่อสำนึกแล้วก็กระทำและงดเว้นการกระทำเหล่านั้น โดยไม่ต้องให้รัฐบาลหรือบุคคลอื่นใดมาสั่งการหรือบังคับหรือเชิญชวนให้กระทำ เมื่อทุกคนมีความรับผิดชอบโดยทำงานในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดมุ่งประโยชน์ส่วนรวมกว่าประโยชน์ส่วนตนย่อมถือว่ามีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ

เมื่อรู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่ของตนมาดีแล้ว สิทธิก็มีมาเองเป็นเงาตามตัว
 ขอย่างเดียวอย่าอ้างเอาสิทธิอย่างเดียว แต่ตนไม่ทำตามหน้าที่เพราะหน้าที่ย่อมมีมาก่อน
 สิทธิ

(เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), ขาดิ-ศาสนา-วัฒนธรรม หน้า 212)

ความซื่อตรงต่อหน้าที่นั้น หมายถึงการที่ต้องพยายามปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งตนได้รับมอบ
 มหายนันให้ดีที่สุด ความพยายามที่จะก้าวหน้า หรือที่จะไต่งานให้ดีขึ้นขึ้นไปนั้น เป็นความ
 พยายามที่ถูกทาง เป็นความใฝ่สูงที่ถูกต้อง แต่ในขณะที่พยายามและใฝ่สูงอย่างนั้น ก็จะต้อง
 ทำงานในหน้าที่เดิมให้สมบูรณ์ การที่จะร้องว่า งานที่ตัวทำอยู่ในเวลานี้ เป็นงานต่ำทำไม่ได้
 จะทำได้แต่งานที่สูงขึ้นไปนั้น จะไม่มีใครเชื่อ และจะไม่มีผู้บังคับบัญชาคนใด ขอมเลื่อน
 บุคคลขึ้นสู่ตำแหน่งสูง ในเมื่อเขามีได้ทำงานในหน้าที่ต่ำนั้น ให้ได้ผลเรียบร้อยสมบูรณ์

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, การทำงานและการสร้างอนาคต หน้า 210)

มาตรฐานของการทำคุณงามความดีนั้นจะต้องเป็นการทำที่บุคคลส่วนใหญ่เขาเห็นด้วย หมายความว่าให้คนส่วนมากตัดสินว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อันนี้ก็ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นจะต้องฟังเสียงของคนที่อยู่เบื้องล่างอย่างสำคัญทีเดียว นั่นประการที่หนึ่ง อีกประการหนึ่งนั้นจำเป็นที่จะต้องถือว่า ประโยชน์ของคนส่วนรวม จะต้องมาก่อนประโยชน์บุคคลที่ใกล้ชิด มิฉะนั้นแล้วสิ่งที่เห็นว่าเป็นความดีความงามก็จะกลายเป็นความไม่ดีไม่งามไป แต่แม้ว่าความดีจะมีลักษณะอย่างไรในสายตาของใคร ก็ยังเชื่อว่า ความดีไม่ดับสูญแน่ จะเห็นได้ว่าทุกวันนี้เรายังนึกถึงคุณงามความดี ที่ได้ทำไว้ให้แก่อสังคมนานมาก...

เมื่อสังคมของเราประกอบด้วยบุคคลซึ่งมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตัวเองทำอยู่ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญมากนักในสายตาของคนอื่นก็ตาม แต่ความดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ในส่วนตัวของแต่ละคนเมื่อรวมกันแล้ว ก็เชื่อว่าจะมีพลังและมีพละานุภาพเหนือกว่าความไม่ดีของคนจำนวนน้อยเป็นแน่

เราทุกคนคุ้นเคยกับการเป็นผู้นำ เคยเห็นคนอื่นนำเรา และในบางครั้งเราก็อาจจะ
 เคยนำคนอื่น ในโรงเรียนเราจะเห็นว่าครูใหญ่ทำหน้าที่เป็นผู้นำ ครูประจำชั้นเป็นผู้ตาม ใน
 ห้องเรียนจะเห็นว่าครูเป็นผู้นำ นักเรียนเป็นผู้ตาม ครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม นักเรียน
 เป็นผู้ปฏิบัติ เด็กนักเรียนบางคนเมื่อกลับบ้านอาจจะช่วยพ่อแม่ดูแลน้อง ช่วยแนะนำตักเตือน
 น้อง พี่เป็นผู้นำ น้องเป็นผู้ตาม การเป็นผู้นำและผู้ตามจึงเป็นเรื่องปกติในชีวิตมนุษย์ ชีวิต
 มนุษย์มีบทบาททั้งการนำและการตาม และก็เป็นบทบาทที่สำคัญทั้งคู่

(ทองอินทร์ วงศ์โสธร, หลักสูตรและระบบบริหารการศึกษา ความนำ)

เราได้รับคำสอนมากมาย ว่าการทำอะไรทำจริงนั้นเป็นทางแห่งความสำเร็จ และผู้ที่
 จะทำอะไรสำเร็จต้องมีลักษณะเป็นคนทำจริง ความแตกต่างในระหว่างผู้ประสบความสำเร็จ
 และความล้มเหลวนั้น ดูเหมือนจะอยู่ที่การทำจริงมากกว่าอย่างอื่น มนุษย์เราไม่สามารถจะ
 สร้างความสำเร็จยิ่งใหญ่ไปได้ทุกคน ผู้ที่สร้างความสำเร็จยิ่งใหญ่ได้นั้น ต้องเป็นคนประหลาด
 กว่าคนอื่น และความประหลาดนั้น ไม่ใช่ในทางเล็ชวลลัดหรือรอบรู้เกินมนุษย์ธรรมดา เพราะ
 ว่า “ความรู้อาจเรียนกันหมด” อย่างคำโคลงสุภาษิตที่เราู้กันทั่วไป แต่ลักษณะที่แปลก
 ประหลาดนั้น มักอยู่ที่การทำจริง

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, ทางสู่ในชีวิต หน้า 354)

ข้าพเจ้าได้บันทึกกันอยู่เสมอว่า ทำงานเกือบตายแล้วไม่ได้ดีอะไร คำพูดเช่นนี้ย่อมหมายถึงการที่ผู้ใหญ่มิยุติธรรม เรื่องผู้ใหญ่มิยุติธรรมนั้น ก็อาจมีได้บ้าง แต่ผู้ใหญ่ที่เป็นเช่นนี้ จะอยู่ไม่ได้นาน เพราะถ้าไม่ใช้คนดีทำงาน งานของเขาก็เสียเอง และเมื่องานเสีย เขาก็อยู่ไม่ได้ แต่โดยทั่วไปทุกคนย่อมต้องการคนทำงานดี ผู้ที่กล่าวว่าทำงานเกือบตายไม่ได้ดีอะไรนั้น อาจเป็นได้สองทาง ทางหนึ่ง อาจเป็นความอ่อนแอของบุคคลนั่นเอง คือทำอะไรสักเล็กน้อยก็บอกว่าทำเจียนตาย หรืออีกทางหนึ่งบุคคลผู้นั้นอาจจะทำงานเจียนตายจริงๆ แต่ไม่รู้วิธีทำ และทำไม่เป็นจึงหาความก้าวหน้าไม่ได้

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ ความมีระเบียบวินัย

วินัยเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเรามีมากนับแต่ต้นขึ้นมากในตอนเช้า เราต้องไปโรงเรียน ต้องไปทำงาน การไปโรงเรียนนักเรียนจะต้องข้ามถนนแน่นอน เวลาข้ามถนนถ้ามีทางม้าลาย นักเรียนก็ต้องข้ามทางม้าลาย ถ้าไม่มีทางม้าลาย จะข้ามถนนก็ต้องมองซ้ายและมองขวา ให้ดีเสียก่อนจึงจะข้าม เพื่อความปลอดภัย หรือจะขึ้นรถเวลานี้เราทุกคนเวลาไปไหนมาไหน มักจะอาศัยรถยนต์หรือรถโดยสาร นอกจากจะประหยัดแล้ว ยังเป็นการสะดวกเพราะมีรถเมล์หลายสายผ่านไปตามในแถบที่ชุมนุมชน เวลาขึ้นรถจะต้องมีวินัย คือรอให้รถหยุดเสียก่อน แล้วจึงจะขึ้นหรือลงรถ ขึ้นเรือลงเรือก็เช่นเดียวกัน การซื้อของที่มีคนมากแล้วแย่งกันซื้อนั้น เราควรเข้าแถวซื้อ หรือเวลาซื้อบัตรชมภาพยนตร์ก็เช่นเดียวกันต้องเข้าแถวซื้อ เวลาทำงานหรือเรียนหนังสือในโรงเรียนก็ต้องปฏิบัติตามวินัยของโรงเรียน หรือสถานที่ทำงานนั้น ๆ เพื่อความเป็นระเบียบของส่วนรวมและไม่ยุ่งยากเวลากลับบ้านถ้าเผื่อมีรถยนต์ส่วนตัวเวลาขับจะต้องปฏิบัติตามวินัย คือ กฎ ข้อบังคับ เช่น ห้ามขับรถเร็วเกินอัตราที่กำหนด หรือถ้าจะขับช้าควรขับชิดซ้ายและต้องหยุดทางม้าลายเมื่อมีคนจะข้ามถนน หรือเวลาที่มีสัญญาณไฟแดงเสมอ วินัยภายในบ้าน ภายในบ้านจะมีหลายคน โดยมีหัวหน้าครอบครัว คือ พ่อ และต่อลงไปคือแม่ และลูก ๆ รวมเป็นครอบครัว ภายในบ้านมีหลายคนจึงต้องตั้งกฎเป็นกติกาเอาไว้และให้ความยุติธรรมแก่ทุกคน อาจจะห้ามมิให้อาละวาดหรือทะเลาะวิวาทกัน ถ้าเผื่อใครผิดจะต้องถูกลงโทษ หรือห้ามรังแกน้อง พี่ห้ามขโมยของภายในบ้าน หรือห้ามเล่นของมีคม เช่น มีด และอื่นๆ วินัยในบ้านจะช่วยให้ครอบครัวมีความสุข เพราะการดำเนินชีวิตของทุกคนจะเป็นระเบียบโดยไม่มีเรื่องวุ่นวายเกิดขึ้นอันเป็นสาเหตุแห่งการแตกแยก

ความไม่มีระเบียบเป็นมูลเหตุให้เกิดความยุ่ง เป็นยุ่งยิ่งบ้าง ยุ่งเหยิงบ้าง ยุ่งยากบ้าง
 ยุ่งใจบ้าง คนมีระเบียบย่อมจัดความยุ่งนั้นด้วยความมีระเบียบ จะทำอะไรย่อมทำตามระเบียบ
 ไม่ละเมิดระเบียบ ทำงานตามหน้าที่ของตน ไม่ละเว้น ไม่เพิกเฉย ไม่ดูดาย ไม่ก้าวก่ายการ
 งานของกันและกัน

(สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), บทสร้างนิสัย หน้า 27)

สิ่งที่เด็กของเราต้องการทุกวันนี้ คือการมีระเบียบวินัย
 การมีระเบียบ เป็นการศึกษา เพื่อให้รู้จักการควบคุมตนเองให้มีความเข้าใจในค่านิยม
 ของความร่วมมือกับผู้อื่น และการมีความรับผิดชอบ
 การมีระเบียบวินัยจะช่วยกล่อมเกลายุติกรรมของเด็กให้เป็นคนดีต่อไปในวันข้างหน้า

แต่การมีระเบียบวินัย ไม่ใช่การที่พ่อแม่จะขัดเยียดให้แก่ลูก ไม่ใช่การที่พ่อแม่จะ
 ใช้วิธีบังคับให้ลูกต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้ ต้องค่อยๆ ใช้เวลาในการอบรมและต้องให้เหมาะสม
 กับกาลสมัย ต้องให้ลูกเข้าใจว่าการมีระเบียบวินัยจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองอย่างไร

มนุษย์ที่รวมกันเป็นประเทศชาติ ย่อมประกอบด้วยคนหลายเหล่าและหลายท้องถิ่น คนเหล่านี้ภายในเหล่าหรือท้องถิ่นของตน ยังแยกย่อยในระหว่างกันเองต่อไปอีก เป็นต่างวัย ต่างอาชีพการงาน และต่างความคิดเห็น แบ่งกันเป็นพวก ๆ ตั้งแต่ส่วนน้อยไปหาส่วนใหญ่ ที่มีลักษณะเช่นนี้ก็เป็นการดี เพราะสิ่งใดที่เป็นวัฒนธรรม ถ้าจะมีความเจริญก้าวหน้าก็อยู่ที่ส่วนประกอบมีแปลก ๆ และต่าง ๆ กัน แต่ประสานเข้ากันเป็นระเบียบได้เหมาะสม

ถ้ารถยนต์ที่เล่นอยู่ในถนน มีแต่ชนิดเดียวรูปเดียวสีเดียวเหมือนกันหมด ก็เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ถ้ามีหลายอย่างต่างชนิด แบ่งเป็นพวก ๆ ตามประโยชน์ที่ใช้ ก็เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา ถ้าเล่นไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และเล่นเร็วหรือช้าเกินไปก็อาจทำความเดือดร้อนให้ได้ เหตุนี้สิ่งที่ประกอบกันขึ้นจึงมีหลักอยู่ว่า ต้องเหมือนหรือเป็นระเบียบเดียวกันในบางประการ และต้องไม่เหมือนกันในบางประการ แต่ว่าต้องประสานเข้ากันได้ดี ทหารที่มีเหล่าเดียว ก็ใช้ประโยชน์ไม่ได้สมบูรณ์ ต้องมีแปลก ๆ หลายพรรคหลายเหล่าด้วยกัน แต่ต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระเบียบวินัย เพื่อประสานเข้ากันเป็นส่วนรวม จึงจะมีลักษณะที่สมบูรณ์นั้นอันใด เรื่องความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมในทางวิวัฒนาการ ก็ฉนั้น

ความบริสุทธิ์หมดจดผ่องใสไม่มีตำหนิ ตรงข้ามกับความสกปรก นี่ก็คือความสะอาด ทุกคนย่อมชอบสะอาด ชอบเรียบร้อย และทุกคนก็เกลียดสกปรกโสรม เราดีใจเหลือล้น เมื่อมีคนชมเราว่า “เป็นคนสะอาด เป็นคนเรียบร้อย” ดังนั้น ทุกคนจึงควรรักษาความสะอาด

1. รักษาร่างกายให้สะอาด คือหมั่นอาบน้ำชำระร่างกายให้หมดจดผ่องใส เพื่อให้ร่างกายได้ความสบายสละสลวย อย่าปล่อยให้เหงื่อแห้งเป็นโคลอูดตามซุมขนจับตามผิวหรืออุดทางที่เหงื่อจะไหลออกและอากาศจะเข้า แม้ภายในปากก็ควรจะรักษาฟันเหงือกและลิ้นให้สะอาดด้วย ใช้น้ำบ้วนและแปรงถูทุกวัน ถ้าเกียจคร้านแล้วผิวหนังจะเกิดเหนียวมันตึงครัน เนื้อครันตัว ร่างกายจะกะปลกะเปรี้ยไม่กระปรี้กระเปร่า ไข้แต่เท่านั้นแม้จิตใจก็จะเกิดรำคาญ กระวนกระวายอึดอัดไม่ปรุปรึง และเป็นทางมาแห่งโรคผิวหนังได้ง่าย เช่นโรคผื่นคัน หิด พุพอง ขี้กลาก เกื้อน คุดทะราด หรือขี้เรื้อนเป็นที่สุด

2. รักษาผิวหนังให้สะอาด คือหมั่นซักฟอกเสื้อผ้านุ่มนวล ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน มุ้งและตากผิงที่นอนหมอนเสื้อ หรือเครื่องปูลาด อย่าหมักไว้ให้ขึ้นรา และเหม็นสาบ โดยเฉพาะผ้านุ่ม อย่าให้เหม็นสาบ จะเป็นที่รำคาญจมูกของคนอื่นเมื่อเราเข้าไปใกล้เขา

3. รักษาสถานที่อยู่อาศัยให้สะอาด คือหมั่นชำระล้างเช็ดถู และกวาดเห้ายาเรือนบ้านช่อง อย่าปล่อยให้สกปรกและรกเรือเป็นรังหนู ควรทำให้โปร่งให้แห้ง อย่าให้ทึบและแฉะชื้น ในฤดูฝนถ้ามีน้ำขัง พึงทำท่อน้ำทางให้น้ำออกเสีย อย่าเทของโสโครกเกลื่อนกลาดให้หนักหนา พึงทำเป็นที่เป็นที่ทางในที่ห่างอาคารบ้านเรือน

4. รักษาเครื่องบริโภคให้สะอาด คือระวังอาหารอย่าให้สกปรก จัดการกินให้เป็นระเบียบ กินอาหารที่สะอาดไม่บูดแฉะ อย่ากินด้วยอาการมึนเมา ถ้ามีผู้กินร่วมควรมีช้อนกลาง มีจานหรือชามถ้วยสำหรับแบ่ง ขณะกินอย่าเอาน้ำลายจากเสลด ภาชนะหุงต้มตลอดถึงถาด โอ้อจาน ถ้วยชามใส่อาหารต้องล้างขัดสีให้สะอาด มิฉะนั้นจะเกิดโรค มีปวดท้อง ลงท้อง หรือท้องขึ้นเป็นต้นได้ เมื่อกินแล้วอย่าจี้เกี่ยล้างและเก็บ พึงเก็บไว้เป็นที่เป็นที่ทาง เพราะของที่เก็บไว้เป็นระเบียบแล้วจะหยิบใช้ก็ง่าย หากก็รู้ ดูก็งามตา

เมื่อเราท่านรักษาความสะอาดได้ดังนี้ ก็จะพากันอยู่เป็นสุขสำราญได้ ดังภาษิตว่า
“สะอาดกายเจริญวัย สะอาดใจเจริญสุข”

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ ความสามัคคี

สามัคคีนั้นหมายถึงน้ำใจ ได้แก่ความปรองดอง หมายถึงไปถึงอาการภายนอกด้วย ได้แก่ ความพร้อมเพรียง อันนำพาคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่ ตั้งแต่เล็กจนใหญ่จนถึงประเทศชาติ ซึ่งจะมีความสุขความเจริญโดยแท้จริง จำต้องอาศัยสามัคคีเป็นที่ยึดมั่น คือทุก ๆ คนต่างมีใจปรองดองกัน และพร้อมเพรียงกันช่วยเหลือในกิจการทุกอย่างที่จะนำความเจริญมาให้แก่หมู่คณะ และช่วยกันรักษาความเจริญไว้ ต่างไม่คิดเอารัดเอาเปรียบกัน ช่วยกันออกแรง ออกทรัพย์ออกปัญญาความคิด ให้เป็นกำลังแก่หมู่ด้วยความเต็มใจ เห็นแก่ประโยชน์ของหมู่เป็นใหญ่ ยิ่งกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และต่างมีน้ำใจจริงที่จะปฏิบัติได้เช่นนี้ หมู่ของตนก็มีความสุขความเจริญ มีกำลังตั้งมั่น เป็นที่เกรงขามแก่เหล่าศัตรูภายนอก

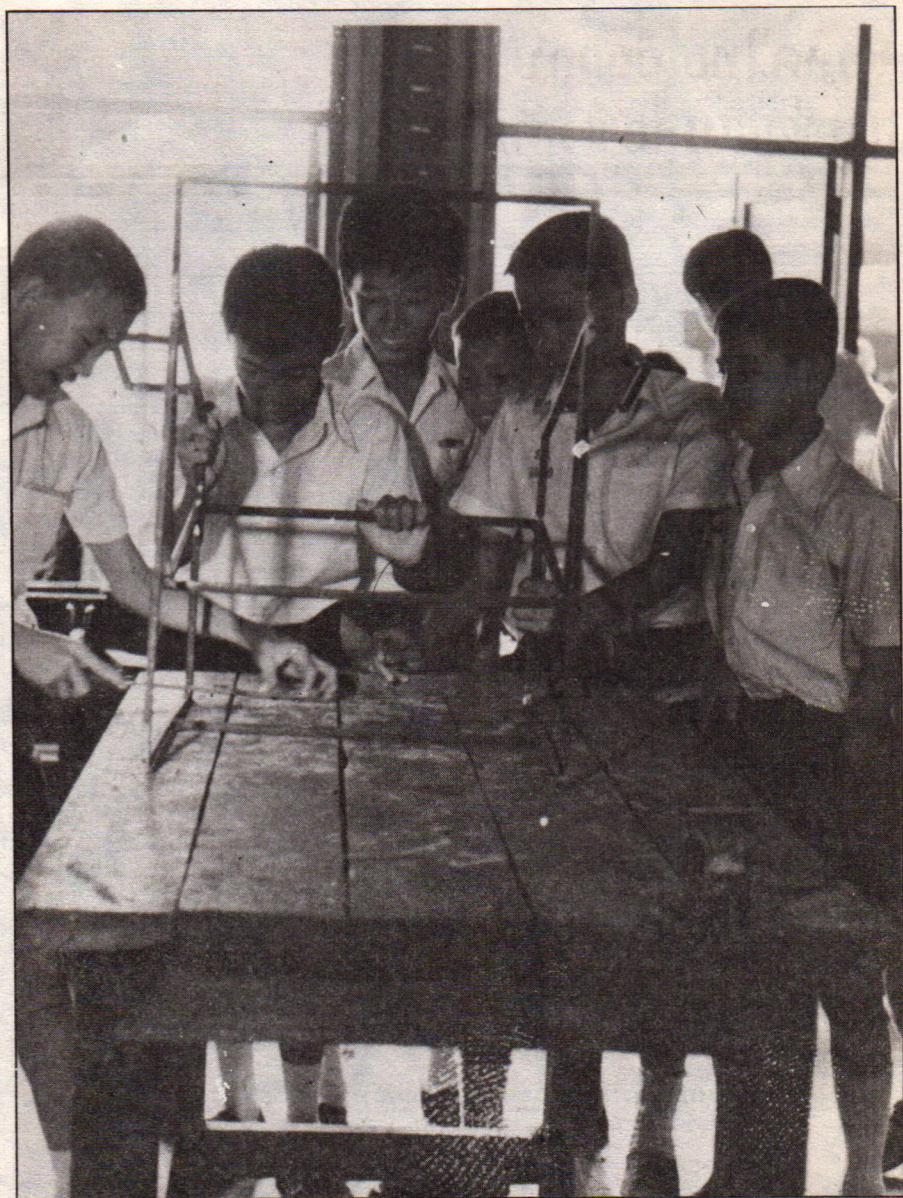
แต่โดยนัยตรงกันข้าม ถ้าคนผู้ร่วมมือต่างรังเกียจเคียดฉุนกัน ดูถูกดูหมิ่นกัน แย่งแข่งดีกันเอง กล่าวจะเสียดเสียเปรียบกันเอง ไม่ปรองดองร่วมใจช่วยกันด้วยกำลังแรง ด้วยกำลังทรัพย์ หรือด้วยกำลังปัญญาความคิด ต่างก็เห็นแก่ประโยชน์ของตัวเองเป็นเบื้องหน้า แทนที่จะเกื้อกูลกันก็กลายเป็นศัตรูรอนล้างผลาญกันเสียเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เรียกว่าคนผู้ร่วมหมู่ต่างช่วยกันผลาญหมู่ของตัวเอง หมู่ก็มีแต่ความเสื่อม ความยุ่งยาก หมดยกกำลังที่จะตั้งอยู่ได้ แม้จะไม่มีศัตรูภายนอกมาล้างผลาญก็ล้มไปแล้ว ตัวเราทุกคนก็ชื่อว่าล้มไปด้วย เปรียบเหมือนต้นไม้เมื่อต้นล้มแล้ว กิ่งก็ชื่อว่าล้มไปด้วย เปรียบเหมือนต้นไม้ เมื่อต้นล้มแล้วกิ่งก้านใบ จะเป็นอยู่ได้อย่างไร ก็ต้องพลอยล้มไปตามกัน เพราะเนื่องอยู่ต้นอันเดียวกัน เพราะฉะนั้นความแตกสามัคคีจึงเป็นเหตุของความเสื่อมของหมู่

ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและเป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป เพราะความสามัคคีเป็นที่นำมาแห่งกำลัง และกำลังเป็นที่ตั้งของอำนาจ ความเจริญมั่นคงและความรุ่งเรืองของหมู่คณะ รวมตลอดถึงประเทศชาติต้องอาศัยความสามัคคีเป็นที่ตั้ง หากกลุ่มชนในสังคมใดไม่มีความสามัคคีกันแล้ว สังคมนั้นก็ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้

โลกเรานี้เป็นโลกของสังคม และคนเราก็คืออยู่กันด้วยการสังคม ฉะนั้น ความสามัคคีจึงเท่ากับเป็นหัวใจของการสังคมก็ว่าได้ ความสำเร็จใดๆ ที่เป็นของส่วนรวมจะมีขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยความสามัคคีของคนที่อยู่ร่วมในสังคมนั้น คนจำนวนน้อยแต่มีความสามัคคีทำอะไรก็พร้อมเพรียงกัน ก็จะสามารถเอาชนะคนจำนวนมากที่ขาดความสามัคคีได้

คนที่อยู่ร่วมในสมาคมเดียวกัน หรือในสถานที่เดียวกัน จะต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน กล่าวคือต้องมีความปรองดองถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ต่างฝ่ายต่างไม่เอาเปรียบกัน มีความสุจริตใจต่อกัน ไม่ถือโทษโกรธกัน เห็นใจกัน มีเมตตาจิตต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นถ้าเราจะทำอะไรเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ก็ต้องมีใจเป็นสมานฉันท์ ทุกคนต้องยอมเสียสละ จะเป็นกำลังทรัพย์ กำลังความคิด หรือกำลังกาย แล้วแต่กรณี ด้วยความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเช่นนี้แล้ว ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

คนเราเกิดมาไม่มีใครสามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ แต่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งนั้น ยิ่งเรารู้จักคนมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นคนกว้างขวางและจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเราเองมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ความสำเร็จทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางราชการ ทางการค้า หรือในกิจการส่วนตัว ล้วนขึ้นอยู่กับความกว้างขวางของตัวเราเป็นสำคัญ ฉะนั้น การมีเพื่อนจึงเป็นของจำเป็นที่สุด เราต้องพยายามรู้จักคนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยไม่ต้องเลือกว่าใครเป็นใคร แต่ว่าการคบเพื่อนนั้นย่อมมีทั้งคุณและโทษ ฉะนั้นจึงต้องระวังให้มาก

คำว่าเพื่อนนี้เป็นคำกว้าง เพียงรู้จักชื่อเสียงพูดจากันก็เรียกว่าเพื่อน รู้จักคุ้นเคยกันก็เรียกว่าเพื่อน นักเรียนร่วมโรงเรียนเดียวกันก็เรียกว่าเพื่อน คนทำงานอยู่ด้วยกันก็เรียกว่าเพื่อน หรือถ้าจะพูดไปแล้ว คนที่รู้จักกันก็มักจะเรียกว่าเพื่อนทั้งนั้น แต่เพื่อให้เข้าใจดีขึ้น จำแนกเพื่อนออกเป็น 3 พวก

เพื่อนประเภทที่ 1 ได้แก่ คนรู้จักกัน

เพื่อนประเภทที่ 2 ได้แก่ เพื่อนเล่น

เพื่อนประเภทที่ 3 ได้แก่ เพื่อนแท้ (หรือมิตร)

สังคมไทยเป็นสังคมของ “การช่วยเหลือกัน” มิใช่สังคมตัวใครตัวมัน อุปนิสัยข้าง
 ช่วยเหลือนั้นเป็นอุปนิสัยของคนไทยทั้งชาติก็ได้ คนไทยทนเห็นคนตกทุกข์ได้ยากไม่ได้
 ถ้ารู้เห็นว่าใครตกทุกข์ได้ยากเป็นต้องพยายามเข้าช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่ามีข่าวว่ามีผู้ได้รับความ
 เดือดร้อนเจ็บป่วยไม่มีเงินรักษาพยาบาลตกกระทาลำบากอะไรแบบนี้ ก็จะมีคนช่วยกันเรียไร
 เงินทองไปช่วยเหลือจนความเดือดร้อนนั้นหมดสิ้นไป มูลนิธิต่างๆ ในเมืองไทยมีอยู่มากมาย
 หลายร้อยแห่ง ทุกแห่งมีผู้บริหารจากสมทบไม่ขาดสาย โดยเฉพาะมูลนิธิเกี่ยวกับความพิการ ทาง
 ร่างกายและจิตใจ เช่น หูหนวก ตาบอด ปัญญาอ่อน ล้วนได้รับความอุดหนุนจากผู้มีน้ำใจจัด
 การแสดงเพื่อหาเงินสมทบทุนอยู่เป็นประจำ กล่าวได้ว่าสังคมของเราไม่ทอดทิ้งกัน ใครได้มี
 มีสุขก็ไม่ยอมสุขคนเดียว พยายามเฉลี่ยสุขไปให้ผู้อื่นให้ได้รับความสุขบ้าง

สังคมที่เราปรารถนา ที่เราวางเป้าหมายที่จะดำเนินการให้เป็นสังคมที่น่าอยู่นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ 4 ประการ คือ

1. สมรรถภาพ
2. เสรีภาพ
3. ความยุติธรรม
4. ความเมตตากรุณา

สมรรถภาพ นี้หมายถึง การดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของราชการที่ดี หรือของเอกชนที่ดี จะต้องลงทุนน้อยที่สุด และได้ผลมากที่สุด และตรงเป้าหมาย ข้าราชการไม่มีทุจริต ไม่มีการทะเลาะแหะ สามารถจะดำเนินไปได้ตามเป้าหมาย ตามขั้นตอนสมรรถภาพยังรวมถึง การพูดจริง ความสุจริตใจตรงไปตรงมา

เสรีภาพ นี้หมายความว่า เสรีภาพทั้งทางร่างกาย เสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในทางเศรษฐกิจ

ความยุติธรรมในสังคม ก็คือว่า ไม่ว่าใครจะเกิดมามีอำนาจวาสนา เกิดมาเป็นลูกคนมั่งมี หรือคนจนต่างเสมอภาคกันหมด ทำผิดต้องขึ้นศาล ไม่ใช่ทำแล้วจะอยู่ในอิทธิพลของบิดามารดาหรือของเพื่อน ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว แรงงานก็ควรจะได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับนายทุน นี่เป็นความยุติธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและกฎหมาย

ความเมตตากรุณา ก็จำเป็นที่จะต้องมี เพราะเหตุว่าคนที่เกิดมาง่อยเปลี้ยเสียขา สติปัญญาทึบ ที่อยู่ ในชนบทที่ยากไร้ก็ควรจะได้รับ การเกื้อหนุนเป็นพิเศษ จากผู้ที่มีอำนาจวาสนา

จิตใจที่ยังไม่เจริญไม่ว่าจะทำงานชนิดไหนก็จะมุ่งอย่างเดียวเพื่อประโยชน์ส่วนตน จิตใจที่เจริญเติบโตกว่านั้นยอมมุ่งทั้งประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ส่วนรวม ส่วนจิตใจที่เจริญเติบโตเต็มที่ แม้บางครั้งจะต้องเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมก็ยินดีสละ แต่ในเรื่องเหล่านี้เองก็จะต้องทำความเข้าใจให้ดีว่าผู้ทำประโยชน์ส่วนตนมิใช่แสดงว่าจิตใจยังไม่เจริญเสมอไป เพราะผู้จะช่วยคนตกน้ำได้ดีก็ควรจะช่วยน้ำเป็นก่อน ผู้จะสอนหนังสือผู้อื่นได้ ก็ควรจะได้เล่าเรียนมาก่อน เพราะรากฐานของการช่วยผู้อื่นนั้นมาจากการช่วยตัวเองได้ก่อน ฉะนั้นผู้มีจิตใจสูงแม้จะช่วยตัวเองก่อนก็จะไม่ทำในทางที่ผิด แต่จะช่วยในทางที่ถูก ไม่อาศัยความชั่วเป็นทางดำเนิน และเป็นการช่วยตนเพื่อสามารถช่วยผู้อื่น

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเอง

อดตา หิ อดตโน นาโถ
 มิโยใคร จะพึง ซึ่งพระเจ้า
 แต่พวกเรา ชาวพุทธ ศาสนา
 ผู้เชื่อฟัง โอวาท พระศาสดา
 พึ่ง ธรรมา คือพึ่ง ซึ่งตัวเอง
 ประกอบกรรม นามา ซึ่งโภคผล
 ตั้งแต่ต้น จนปลาย ได้เหมาะเหม็ง
 ทั้งทางโลก ทางธรรม ก็ยำเกรง
 ถือ เลบง สร้างตัว อยู่ทั่วกัน
 อดตา หิ อดตโน นาโถ แปลว่า
 ตัวพึ่ง ตัวแน่, ถ้าบิณฑน
 เป็นอื่นไป วนเวียน พาเหียร ครัน
 พึ่งรานั้น ไม่ "หนึ่ง" เหมือนพึ่งตัว ฯ

การพึ่งตัวเอง

ความเป็นตัวของตัวเอง การเลือกอนาคตที่ถูกต้องที่สุดนั้น ก็คือ เลือกทางที่จะเป็นตัวของตัวเองได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของผู้อื่น การที่จะเล่าเรียนศึกษาหาวิชาความรู้ อย่างหนึ่งอย่างใด ก็จะต้องพิจารณาว่า วิชาความรู้เรื่องนี้ จะสามารถใช้ประโยชน์ด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใครหรือไม่ เพราะความรู้บางชนิด จะเป็นประโยชน์ได้ ก็ต่อเมื่อต้องยอมตัวอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้อื่น...หรือผู้มีอำนาจในการเมือง แต่ก็มีวิชาความรู้มากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจะหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองได้ เช่น การแพทย์ การช่าง หรือ ศิลปะบางประการ วิทยาการเช่นนี้ บางทีอาจจะไม่สามารถสร้างคุณประโยชน์หลวงในตำแหน่ง ฐานันดร แต่ก็ให้ความผาสุกแก่เรา ในฐานที่เรามีอิสระเสรี ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย หรืออยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้อื่น

...ไม่ได้หมายความว่า คนเราจะควรเป็นอิสระแก่ตัวไปหมด การพึ่งพาอาศัยกัน ย่อมต้องมีอยู่เป็นธรรมดา แต่เราจะต้องตัดสินใจอนาคตของเราไปในทางที่ให้อิสระเสรีแก่ตัวเรา ให้เราพึ่งตัวของเราเองได้ ในเมื่อจำเป็นจะต้องตกอยู่ตัวคนเดียว

การคิดพึ่งตัวเองช่วยตัวเอง เป็นคุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่ง เป็นที่ยอมรับของบรรดาศาสนาทั้งหลาย ในคริสตศาสนาถือว่า “พระเจ้าจะช่วยเหลือเฉพาะคนที่ช่วยตัวเองเท่านั้น” ไม่ช่วยคนที่มัวมั่งอเก้ พระบรมศาสดาก็ตรัสเตือนอยู่เสมอว่า “ตนเองนั่นแหละที่จะเป็นที่พึ่งของตนเอง” อันหมายถึงว่าต้องการอยากเป็นอยากมีอะไรก็ต้องทำเอง อยากรู้ก็ต้องเรียนเอง อยากมีงั้มก็ต้องขวนขวายทรัพย์เอาเอง อยากตกนรกก็ต้องทำบาปด้วยตัวเอง อยากเป็นหนี้ก็ต้องก่อหนี้เอง ไม่มีใครทำแทนใครได้

“ช่วยตัวเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยท่าน”

นี่เป็นหลักการที่นับถือกันทั่วโลก และนับถือมาทุกยุคทุกสมัย มีสุภาษิตหลายชาติหลายภาษา ซึ่งถึงแม้ถ้อยคำจะผิดแผกแปลกกัน ความหมายก็เหมือนกัน คือให้ช่วยตัวเอง พุทธภาษิต ซึ่งเป็นภาษาบาลีว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ซึ่งไทยเราแปลว่า “ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน”

มีสุภาษิตจีนว่า “ไถ, หว่าน, หมั่นรดน้ำแล้วจึงสาวดมณฑิอ้อนวอนสวรรค์ สวรรค์จะประทานดอกผลให้เป็นแน่แท้”

สุภาษิตกรีกโบราณว่า “ถ้าจะขอความช่วยเหลือของพระเจ้า ต้องยื่นแขนออกไป ไม่ใช่เอามือออกดอก”

สุภาษิตเยอรมันว่า “พระเจ้าช่วยแต่คนทำงาน”

สุภาษิตสเปนว่า “พระเจ้าช่วยแต่คนที่ตื่นแต่เช้า”

สุภาษิตเหล่านี้ ทุกข้อล้วนมีความหมายอย่างเดียวกัน คือว่าความสำคัญอยู่ที่ตัวเอง

อย่าฟัง - ขึ้นตรงๆ

“พยายามฝึกตนเสียแต่หนุ่มอยู่จะได้เป็นนิสัย...พยายามขึ้นตัวตรงอยู่บนเท้าทั้งสองของเธออย่างหวังฟังใคร หรืออะไรโดยไม่จำเป็น”

ไม่ว่าในยามกับแค้นหรือกับขันประการใด พวกเราส่วนใหญ่จะถูกชักจูงใจโดยสัญชาตญาณให้หันไปหวังฟังใครหรืออะไรสักอย่างหนึ่ง แทนที่จะหวังฟังตนของตน เผชิญหน้ากับข้อเท็จจริง และความทุกข์ทรมานใด ๆ ไม่ว่าจะขมขื่นปวดร้าวสักเพียงไหน นั่นเป็นความอ่อนแอของผู้ที่มีนิสัยขาด ท่านจะประหลาดใจว่า อาจจะภาคภูมิใจแลหยิ่งในตัวเองได้เพียงไร ถ้าฝึกฝนจนเป็นผู้ที่ขึ้นอยู่บนเท้าทั้งสองของตนเองได้ แทนที่จะหวังฟังผู้อื่น

“ไม่มีใครหรืออะไรจะมาช่วยเราได้ เราต้องพยายามที่จะช่วยตัวเองด้วยปัญญาของเรา” สวรรค์อยู่ในอภินิหารอยู่ในใจ สุขทุกข์เป็นเรื่องที่เราสร้างขึ้นเองทั้งสิ้น โลกเป็นเหมือนกระจกเงาบานใหญ่ ถ้าเรามองดูด้วยใบหน้าเศร้าสร้อยก็จะพบเห็นแต่ความละห้อยหดหู่ ก็ถ้าเช่นนั้นเรายืนรับความป่วยไข้เสียไม่ดีกว่าหรือ เงาของความแจ่มใสจะได้ปรากฏขึ้น เมื่อจิตใจของฉันทเป็นสุข มองเห็นความเจ็บไข้เป็นของธรรมดาอย่างหนึ่งไม่ผิดกับการผันแปรอื่นๆ ของชีวิตแล้ว อารมณ์ก็ผ่องใส ทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆ ภายดุข้างบรรเจิดเพริศแพรว แม้กระทั่งสายลมและแสงแดดในยามเช้า ซึ่งเพื่อนบ้านใกล้เคียงมักจะไม่ว่าใจได้

การฟังตนเองนั้นจักฟังได้อย่างไร เพราะการเกิดมาก็ต้องฟังพ่อในการเลี้ยงดูรักษา ฟังพี่เลี้ยงแม่นม ฟังครูอาจารย์ในการศึกษาเล่าเรียน และใครต่อใครอีกเป็นอันมาก ข้อนี้ก็ถูกเหมือนกัน ธรรมดาของโลกเป็นเช่นนั้น คนทุกคนต้องอาศัยกันไม่มากก็น้อย ถ้าไม่อาศัยกันโลกก็ตั้งอยู่ไม่ได้โดยความเป็นจริง ชีวิตของเราทุกคนตั้งต้นด้วยการฟังคนอื่นมาก่อน แล้วค่อย ๆ เติบโตขึ้นจนกระทั่งฟังตนของตนได้ แต่บางคนไม่รู้จักทำตนให้เป็นที่ฟัง คอยอาศัยผู้อื่นเสียร่ำไปพอหมดที่ฟังก็บ่นว่า ตนเป็นคนอาภัพ ขาดหลักที่พักพิงกลายเป็นคนอ่อนแอทำอะไรไม่ได้ คนเช่นนี้เป็นคนขาดความไว้วางใจตนเอง ขาดการเคารพนับถือตนเอง หาว่าไม่ว่าตนของตนเองนั้นแหละมียอยู่แล้วที่จะให้ตนฟังได้ในทุกกรณี เพราะขาดความรู้ในเรื่องนี้จึงลำบาก

คนที่ก้าวหน้าในกิจการ ในการศึกษา ในอะไรทุกด้าน เพราะเขาคิดจะเป็นตนเอง คิดพึ่งตนเอง พยายามขึ้นด้วยขาของตนเสมอ เรื่องของบุคคลเป็นอย่างไร เรื่องของชาติก็เป็นอย่างนั้น คนที่พึ่งคนอื่นเสมอไปนั้นเป็นคนที่ย่อแอที่สุด ชีวิตที่ย่อแออยู่ในโลก ได้อย่างไร ในบางคราวอาจมีผู้อื่นคอยอุปถัมภ์ค้ำจุนเรา แต่เขาจะช่วยให้เราได้สักเท่าใด ขณะที่คนอื่นช่วยให้เราพุ่งตัวขึ้นได้ เราก็ต้องพยายามขึ้นตนเองไว้บ้าง เขาว่างมือเมื่อใด เราก็ทรงตัวอยู่ได้ คนไทยเรามีคำพังเพยอยู่บทหนึ่งว่า “อย่าขี่มูมูกเขามาหายใจ” เพราะมูกคนอื่นเอามาขาย สมมติว่าเขาให้ก็ต้องคืนให้เขาอีก ลำบาก ของตนมีอย่างใดก็ใช้ของตนดีกว่า

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ การประหยัด

การประหยัด

การหาทางให้มีรายได้เกิดขึ้นโดยชอบธรรมก็ดี การตั้งจำกัดรายจ่ายให้พอแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ มิให้เกิดการฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยนักก็ดี การเก็บรวบรวมรายได้อันจะเก็บไว้ได้ให้เป็นรายเหลือสำหรับทำประโยชน์เพื่อตนคนอื่น และชาติบ้านเมืองในภายหน้าก็ดี รวมเป็นใจความแห่งการประหยัด

รายได้เสมือนขาบ่ารุงธาตุ รายจ่ายประหนึ่งว่าयरะบาย รายเหลือคล้ายกับยาช้อยอาหาร แต่ถ้ารายจ่ายออกไปมาก ได้มาเท่าใดเป็นรายจ่ายไปเท่านั้น ก็กลายเป็นยาถ่ายอย่างแรง ความสำคัญของรายได้นั้น อยู่ที่ให้มีรายเหลือไว้ เมื่อรายได้เกิดมีมามากให้มีรายเหลือไว้ได้ครั้ง หรือมากกว่าครั้งนับเป็นกำไร ให้มีรายเหลือไว้ได้น้อยกว่าครั้งนับเป็นทุน ถ้ารายได้มีมามากหรือน้อยให้เป็นรายจ่ายทั้งนั้น นับเป็นขาดทุน และนั่นคือสุรุ่ยสุร่าย ขี้ตำราคนกันดุงร่ว จะต้องเป็นคนจนตลอดชีวิต อย่าลืมนิสฺยาณิตเก่าเตือนใจไว้ดีนักว่า

มีสิ่ง
อย่าให้ขาด
ถ้าทำน้อย
อย่าจ่ายลง
ไม่ควรซื้อ
ให้เป็นมือ

พึงประจบ
สิ่งของ
กินน้อย
ให้มาก
ก็อย่าไป
เป็นครว

ให้ครบบาท
ต้องประสงค์
ค่อยบรรจง
จะยากนาน
พิไรซื้อ
ทั้งครวหวาน

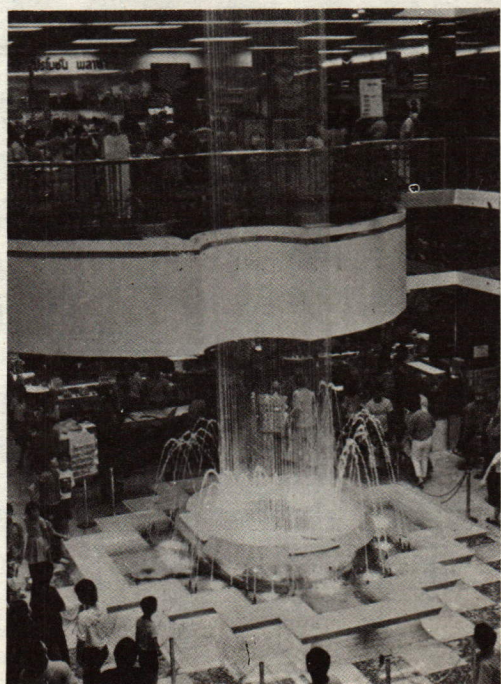
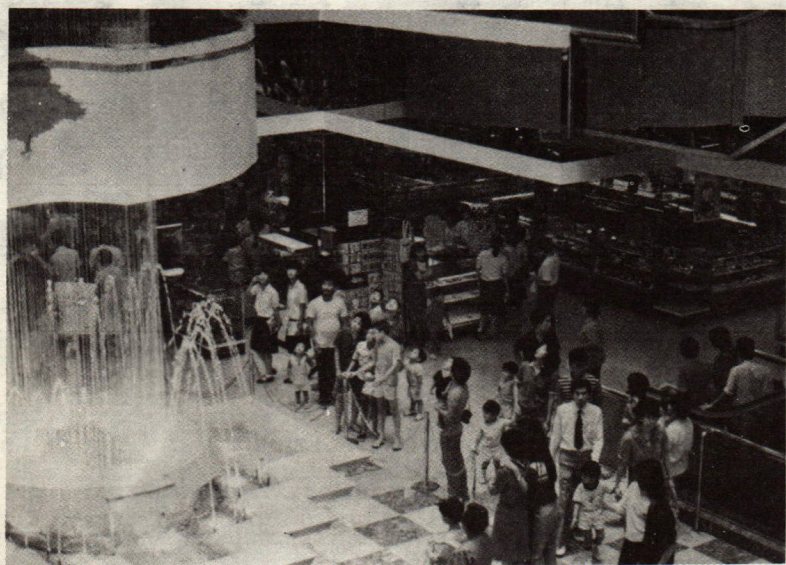
เคยมีคำขวัญของรัฐบาลสมัยหนึ่งว่า “การประหยัดเป็นการสร้างอนาคต” คำกล่าวนี้นี้เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ ได้กล่าวแล้วว่า การประหยัดคือการใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งหมายความว่าถึงเวลาและแรงงานอย่างเหมาะสม คืออย่างพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป สิ่งใดก็ตามถ้ามีความพอดีผลที่เกิดขึ้นย่อมดี เช่น การปรุงอาหาร อาหารคาวหวานทุกชนิดต่างก็มีองค์ประกอบสัดส่วนต่างๆ กันตามลักษณะของอาหาร ถ้าใส่ส่วนผสมหรือองค์ประกอบให้พอดี ปรุงในภาชนะที่พอดี ความร้อนพอดี เวลาพอดี ก็ย่อมได้อาหารรสดีมีคุณค่า แต่ถ้าไม่มีความพอดีก็จะมีอะไรอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมากเกินไป อาหารนั้นก็ไมอร่อย ชีวิตและการทำงานของบุคคลก็เช่นเดียวกัน ต้องมีความพอดี ก็รู้จักใช้เงิน ใช้เวลาใช้แรงงาน ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อย่างประหยัด ผลงานหรือสิ่งที่ชีวิตได้รับก็มีคุณค่าและเจริญงอกงามขึ้นไปเรื่อย ๆ เหมือนกับต้นไม้ที่ได้น้ำพอดี ปุ๋ยพอดี แสงแดดพอดี ก็มีแต่เจริญงอกงาม

การประหยัดและการออมมักเกิดขึ้นควบคู่กันไป กล่าวคือการประหยัดทำให้ผลงาได้ดี มีรายได้และทรัพยากรเพิ่มขึ้น ส่วนที่งอกงามเพิ่มขึ้นมากคือส่วนที่จะนำไปเก็บออมไว้เพื่อใช้จ่ายหรือเป็นทุนต่อไป ถ้าออมไว้มากทุนที่จะนำไปประกอบการต่อไปก็มากขึ้น ผลกำไรย่อมจะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว คนเรามักจะเปรียบเทียบการออมทรัพย์กับการสะสมน้ำหวานของผึ้ง ผึ้งตัวน้อยๆ ช่วยกันสะสมน้ำหวานที่ดูดจากดอกไม้จนได้น้ำผึ้งเต็มรวงรัง คนที่ประหยัดและออมทรัพย์ก็สามารถสร้างความมั่งคั่งแก่ตนเองได้โดยวิธีเดียวกัน การสะสมทรัพย์ที่เหลือจากการใช้อย่างประหยัดที่ละเล็กละน้อยย่อมทำให้มีทรัพย์เพิ่มพูนขึ้นจนร่ำรวยได้

ความประหยัดมัธยัสถ์ เป็นทัศนคติที่สำคัญ เพราะการที่บุคคลหรือชุมชนจะยับยั้งขยายฐานะของตนได้นั้น แม้จะทำได้ด้วยการขยับขวนขวายเพิ่มพูนรายได้แล้วยังต้องอยู่ที่การประหยัดรู้จักอดออม ซึ่งรวมถึงการลดค่าใช้จ่าย การใช้สิ่งของทุกอย่างให้ได้ประโยชน์ที่สุดไม่ทิ้งขว้าง ไม่ปล่อยไว้ให้เปล่าประโยชน์ด้วย ชาวบ้านควรได้รับการปลูกฝัง ว่าการประหยัดเป็นคุณธรรม ความสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยเป็นความชั่ว ที่จริงคนประหยัดจะเป็นช่องทางให้เกิดรายได้มากขึ้น ยิ่งกว่าการจะหารายได้ให้มากแล้วไม่ประหยัดเสียอีก อีกนัยหนึ่งก็คือ การประหยัดต้องมาก่อนการหาเงินเพิ่มเพราะการประหยัดจะช่วยให้เกิดทุน เมื่อมีทุนก็สามารถไปลงทุนซื้อหาวิธีการผลิตใหม่ๆ พืชพันธุ์ใหม่ๆ ความรู้ใหม่ให้เกิดรายได้ขึ้นมากกว่าเดิม ไม่ควรถือคติว่าสมัยนี้ก็ขี้มได้ดีกว่าจะต้องอดออมเอง ทั้งนี้เพราะการกู้ยืมทุกชนิด เราจะต้องเสียดอกเบี้ยไม่มากนักน้อย ดอกเบี้ยจะออกเงยไปมากโดยเราไม่รู้ตัว ถ้าเราไม่เสียดอกเบี้ยเงินส่วนนี้ก็จะเงินกำไรของเราเอง นอกจากนี้การกู้ยืมทุกครั้งก็ต้องมีทรัพย์สินไปประกัน หากทำงานพลาดพลั้งไปก็จะต้องถูกริบทำให้ยากจนลงกว่าเดิมอีก

อนึ่ง ชาวบ้านทั้งหลายก็รู้อยู่แล้วว่า “มีเงินนับเหมือนน้อง มีทองนับเหมือนพี่ ยากจนเงินทองพี่น้องไม่มี” เป็นเรื่องจริง ดังนั้นการประหยัดนอกจากจะทำให้ตนมีเงินมีทองยังทำให้เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั้งหลายอีกต่อหนึ่งด้วย ผิดกับคนมีหนี้สินไปทางไหนคนก็หลีกหน้า เพราะเขากลัวจะไปปรบกวานเขา ตัวเองก็ไม่สบายใจสมกับคำที่ว่า “การมีหนี้เป็นทุกข์ในโลก”

นิสัยประจำชาติอีกอย่างหนึ่ง คือความชอบฟุ่มเฟือยสนุกสนาน รักหน้า ทำให้นัก
ไทยต้องเสียเงินใช้จ่ายในพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่โกนผมไปจนถึงพิธีเผาศพ ในลักษณะที่มัก
จะสิ้นเปลืองเกินฐานะ และความจำเป็นแทบทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นส่วนทำบุญกุศลไม่มากนัก นอก
จากนี้ก็มีการกินเลี้ยงกันบ่อยๆ ทำให้เกิดการสิ้นเปลือง เพราะมีการสั่งอาหารจนเหลือเพื่อ
ต้องทิ้งขว้างกันครั้งละมาก ๆ ทั้งการจัดเลี้ยงก็นิยมไปจัดตามภัตตาคารหรูๆ ทำให้เสียเงิน
ทองไปอุดหนุนกิจการที่เจ้าของก็มักจะเป็นคนต่างด้าวเสียมาก นิสัยรักสนุกทำให้อุตสาหกรรม
บริการประเภทบาร์ โรงเตี๊ยม ฟลอร์โชว์ สถานอาบอบนวด สถานโบว์ลิ่ง สนามกอล์ฟ สถาน
มหรสพ ฯลฯ เพิ่มขึ้นมากมายในรอบสิบปีที่ผ่านมา ซึ่งถ้าจะวิเคราะห์ให้ดีแล้วก็จะเห็นว่าบุคคลที่
ไปแสวงหาความสนุกเพลิดเพลินนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทยวัยรุ่นหรือผู้ที่ไม่ได้ทำงานหนักหนา
นัก ในบรรดาวัยรุ่นที่แสวงหาความสนุกสนานนี้ ส่วนใหญ่ก็ไม่มีรายได้ของตนเอง ต้องพึ่งผู้
ปกครองหรือเพื่อนฝูง ในไม่ช้าก็ทำให้เสียนิสัยเป็นอาชญากรไป หรือไม่ก็เป็นการบังคับให้
บิดามารดาผู้ปกครองต้องทำผิดกฎหมายและศีลธรรม โดยใช้อำนาจหน้าที่เป็นผลร้ายต่อตัว
เอง ครอบครัวของตน และของผู้อื่นตลอดจนสังคมส่วนรวม ความจริงความรักสนุกและ
ความฟุ่มเฟือยนี้เห็นได้ชัดในตัวของมันเองแล้วว่าเป็นของไม่จำเป็น ไม่มีประโยชน์ทำให้
เสียเวลาเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์ จะว่าเป็นการออกกำลังกายก็ได้ไม่ได้ เพราะไม่ได้ออก
กำลังกายจริงและไม่มีการฝึกนิสัยให้มีใจเป็นนักกีฬาแต่อย่างใด นอกจากจะไปให้พ่อค้านัก
ลงทุนแสวงหากำไรเอาง่ายๆ มากกว่า หรือจะว่าเป็นการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้้อีก เพราะ
บุคคลเหล่านี้จำนวนมากก็ไม่ได้ทำอะไรมาจนต้องการพักผ่อน และกิจกรรมเหล่านี้ส่วนมาก
ก็ไม่ช่วยเสริมให้มีพลังกายพลังใจเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

ในขั้นต้น ข้าพเจ้าขอทำความเข้าใจในหลักการสำคัญข้อแรก ว่าการประหยัคนั้น หมายถึงการอดออม แต่ไม่ใช่ขอมอด การประหยัดไม่ได้หมายถึงอดมือกินมือ เพราะการอดมือกินมือนั้น อาจจะไม่เป็นการประหยัดก็ได้ ถ้าหากว่าร่างกายของเราจะไม่ได้รับการบำรุงเพียงพอ สุขภาพอนามัยอ่อนแอ ประกอบกิจการงานไม่ได้ตามที่ควรทำ หรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมา ต้องเสียค่าหมอค่ายา เสียเวลารักษาพยาบาล ต้องละทิ้งกิจการงานอาชีพ ก็ไม่เป็นการประหยัด การประหยัดหมายความว่าให้เราแสวงหาทางที่จะมีการกินอยู่ดีพอควร ให้เรามีกำลังอนามัยดี และเสียค่าใช้จ่ายแต่น้อย ด้วยเหตุนี้ ทางกรมแพทยศาสตร์จึงสอนไม่ให้เรากินมาก แต่ให้กินสิ่งซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย สุขภาพที่เราได้ขึ้นได้พึ่งกันอยู่ทั่วไป คือให้เรากินเพื่ออยู่ แต่อย่าอยู่เพื่อกิน การประหยัดไม่ได้หมายความว่าให้เราใช้ของเลวของราคาถูก การใช้ของเลวของราคาถูกอาจจะไม่เป็นการประหยัดก็ได้ ถ้าจะไม่ทนทาน หรือจะเสียหายหมดสิ้นไปเร็ว และต้องซื้อใหม่

การประหยัดหมายถึงการมีของใช้ที่ดีพอควร รู้จักใช้รู้จักรักษา ไม่ให้เสื่อมเสียไปเร็ว เรื่องรู้จักใช้รู้จักรักษา มีความสำคัญที่สุดในเรื่องประหยัด เพราะทุกอย่างที่เรารู้จักใช้ รู้จักรักษา ให้มีอายุยืนยาวใช้ได้นาน ก็เป็นการประหยัดที่ดีที่สุด ด้วยเหตุนี้ สุขศึกษา หรือ สุขวิทยา จึงเป็นเรื่องประหยัดเพราะเป็นการสอนให้รู้จักรักษาตัว ไม่เกิดโรคภัยไข้เจ็บให้เสียเงินเสียเวลา ให้เรามีกำลังมีอายุยืนยาว การประหยัดไม่ได้หมายความว่าให้เราปลูกเรือนด้วยไม้ไผ่ เพราะใช้เงินน้อย เพราะเรือนไม้ไผ่มันจะมีอายุไม่ถึง 1 ใน 5 ของเรือนไม้จริง แต่หมายถึงว่าเราจะต้องหาวิธีปลูกสร้างเคหสถานให้ได้ของดีราคาถูก รู้จักตกแต่งทำให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าเราทำได้ออย่างนั้น แม้เรือนน้อยๆ ก็จะทำให้ความผาสุกแก่เรา ไม่น้อยไปกว่าคฤหาสน์ใหญ่หมื่นมา

รวมความว่าการประหยัดนั้น หมายถึงการอดออม แต่ไม่ใช่ขอมอด การประหยัดไม่ได้หมายถึงการงดเว้นไม่ซื้อไม่หาสิ่งที่เราต้องการและจำเป็น แต่หมายถึงการหาวิธีให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการและจำเป็น โดยเสียค่าใช้จ่ายแต่น้อย ด้วยเหตุนี้ ทางเศรษฐศาสตร์ จึงอธิบายว่า การประหยัดเป็นศิลปะที่ทำความพอใจให้แก่ความต้องการ โดยใช้จ่ายแต่น้อย

ทรัพย์นั้น ได้มาแล้ว จะตั้งอยู่แต่เจริญขึ้นเพราะเจ้าของรู้จักรักษา แลรู้จักจำใช้ ๆ
 การรู้จักรักษานั้น เรียกตามศัพท์บาลีว่า อารักขสัมปทา พึงกำหนดโดยอาการ รู้จัก
 เก็บงำ รู้จักถนอม รู้จักบูรณะ รู้จักเสียสละ รู้จักทำให้ผลิดผล ๆ
 รู้จักเก็บงำนั้น เก็บไว้ในที่มั่นคง ห่างจากอันตราย คือความถูกลัก ถูกปล้นอาจพ้น
 จากไฟไหม้ ๆ

รู้จักถนอมนั้น ของมีอันจะขาดหรือเก่าไปได้เช่น ผ้า กิระวังรักษาไว้เป็นดี ของโลหะ
 ชนิดมีปกติสนิมจับ เช่นเหล็กแลทองเหลือง ก็เก็บไว้ไม่ให้ต้องชื้นแฉะอากาศ ที่ใช้อยู่ก็คอย
 สีสัสดของอันมีจะแตกเป็นปกติ เช่นเครื่องถ้วยเครื่องแก้ว จะจับจะถลอกก็ระวังไม่ให้พลัด ๆ

รู้จักบูรณะนั้น พึงเห็นดังเข้าเรือนรั่วรั้าชำรุดก็แซมให้คืนเป็นปกติ เครื่องกลเครื่อง
 ไก่มีนาฬิกาเป็นต้นที่เสีย ก็ให้แก้กลับดีดังเดิม เครื่องไม้มีโต๊ะเก้าอี้เป็นต้นที่หักล้ม ก็ซ่อมให้
 กลับเป็นของใช้ได้ ๆ

รู้จักเสียดายนั้น ของยังไม่ควรเสีย ไม่ปล่อยให้เสีย ของยังพอใช้ได้ ไม่ทิ้งเสีย ๑
ไม่ได้หมายความว่ากระนั้นจนไม่กล้าบริโภค ๑ พระโหราจารย์เล่าถึงเรื่องเศรษฐีกระหน้
จัด จนไม่กล้าจ่ายทรัพย์บริโภคให้ได้สุขสำราญ อย่างคนมีทรัพย์ ทนอดอยาก บุตรภรรยาแล
บริวารพลอยอดอยากตามกัน เพื่อจะซื้อตัวอย่างเสียดายไม่เข้าเรื่อง ๑

รู้จักทำให้ผลิดผลนั้น เช่นมีนามีสวน ทำเองบ้างให้เขาเช่าบ้าง มีธนทรัพย์เอา
ลงทุนหากำไร เลี้ยงโคบำรุงให้เจริญสืบพันธุ์แพร่หลายเป็นตัวอย่าง ๑

รู้จักรักษา พึ่งเห็นโดยอาการดังนี้ ๑ เก็บไว้เฉย ๆ ด้วยความกระหน้ ปล่อยให้ของมี
ผ้าเป็นต้นเสียไปจนใช้ไม่ได้หรือตรากา ได้ชื่อว่ารู้จักรักษา ๑ พระโหราจารย์แสดงเรื่อง
เศรษฐีหวงทรัพย์เอาฝังไว้ตายไปเป็นภูตบ้างเป็นอินบ้าง คอยเฝ้าทรัพย์หวงต่อไป เพื่อจะซื้อ
ตัวอย่างไม่รู้จักรักษาทรัพย์ ๑

รู้จักใช้จ่ายนั้น เรียกตามศัพท์บาลีว่า สมชีวิตาแปลว่าความเป็นผู้เลี้ยงชีพพอเสมอ ๆ
 ข้อนี้อย่าเข้าใจว่า ควรประพฤติเบียดกรอนอดทนอยากเอาด้วยมุ่งว่าจะไม่จ่ายทรัพย์เพียงไร
 ทำอย่างนี้ไม่สำเร็จประโยชน์ ๆ อันทรัพย์ย่อมเป็นเครื่องบำรุงตน ให้ได้ความสุขสำราญ ถ้า
 ไม่ทำประโยชน์นี้ได้เท่ากับไม่มีหรือบางที่จะกลับเพิ่มทุกข์ให้เสียอีก ๆ อีกทางหนึ่ง อย่าพึง
 เข้าใจว่าควรใช้จ่ายจนหมดทรัพย์ สุดแล้วแต่จะบำรุงตนให้เป็นสุขได้เพียงไร ทำเช่นนั้น ย่อม
 ไม่ได้สุขเสมอไป ๆ การรู้จักใช้จ่ายนั้นดังนี้ พึงกำหนดรู้รายได้รายจ่าย ว่าฝ่ายละเท่าไร เป็น
 รายวันก็ตาม เป็นรายเดือนก็ตาม เป็นรายปีก็ตาม ใช้จ่ายบริโภคไม่ให้เกินรายได้ ๆ ถ้าหาได้น้อย
 ก็เข็มัดเข็มพอเลี้ยงอาตมา ควรอดทนของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เสีย ๆ ถ้าหาได้มากก็เขยิบการ
 เลี้ยงชีพพอให้ได้ความสุขสำราญ ตามกำลังของทรัพย์ แต่ควรแบ่งเก็บไว้เป็นทุนรอนตามส่วน
 เผื่อมีเหตุฉุกเฉินขึ้น เช่น เจ็บไข้ จะได้จ่ายเป็นการจร คนมีแต่เบียดกรอ ท่านติว่ามั่งมีตาย
 เปล่า คนใช้สอยสุรุษสุร่าย จับจ่ายมากโดยไม่จำเป็น ท่านก็ติว่า เหมือนคนต้องการจะบริโภค
 ผลมะเดื่อเล็กน้อย พ้นต้นลงมาทั้งกิ่ง เก็บบริโภคแต่เล็กน้อยแล้วทิ้งผลที่เหลือให้เสียเปล่า ๆ

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับความอดทน

ความขยันหมั่นเพียรและความมีมานะอดทน 2 คำนี้เป็นของคู่กัน เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่สุดของคนเรา เพราะมันเป็นปัจจัยที่นำมาซึ่งความสำเร็จ เราจะมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เช่นมีความขยัน แต่ขาดความอดทน เช่นนี้เราก็ยังทำอะไรให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีไม่ได้ เพราะ 2 สิ่งนี้เป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน ถ้าจะเปรียบด้วยร่างกายของคนเรา ก็อุปมาได้ เช่นเดียวกับแขนซ้ายและแขนขวา

ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียน การทำงาน การต่อสู้ การประคองธุรกิจคิดค้นหรือทำการใด ๆ ทั้งสิ้น เราจะมีความสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรและมานะอดทนเป็นที่ตั้ง สิ่งใดยากก็ต้องใช้ความเพียรและความอดทนมาก สิ่งใดง่ายก็ใช้น้อย ยกตัวอย่างการตกปลา ยังต้องนั่งคอยอยู่นาน ๆ บางที่เป็นชั่วโมง ๆ กว่าปลาจะมากินเบ็ด นี่เพียงแต่การตกปลาซึ่งเป็นของง่าย ๆ ก็ต้องใช้ความเพียรและความอดทน ผีงหรือปลวกกว่ามันจะสร้างรังของมันขึ้นมาได้ ก็ต้องใช้เวลานาน นี่ก็แสดงให้เห็นอีกเหมือนกันว่า แม้แต่สัตว์เล็ก ๆ ก็ยังมีความขยันหมั่นเพียรและมานะอดทนถึงเพียงนี้

ฉะนั้นความสำเร็จใด ๆ ของคนเราก็จะหนีความขยันหมั่นเพียรและความมีมานะอดทนไปไม่ได้ รถยนต์ที่มีเครื่องยนต์ดี แต่ขาดน้ำมันเชื้อเพลิงและไม่มีแบตเตอรี่จะวิ่งไม่ได้ฉันใด คนที่มีความประพฤติและนิสัยดี แต่ขาดความขยันหมั่นเพียรและมานะอดทน ก็จะไม่ก้าวหน้า

เรื่องความอดทนนั้น เป็นข้อสำคัญประการแรกแห่งการต่อสู้ และชัยชนะ นักมวยที่สู้กันบนเวที เพื่อเอาชนะชนะนั้น ความอดทนนี้มีความสำคัญเท่า ๆ กับฝีมือในเชิงมวย แม้จะเป็นนักมวยที่มีความรู้สูง รู้วิธีชก รู้ทางต่อสู้อย่างเลิศ ก็ยังจำเป็นต้องมีอีกอย่างหนึ่ง คือความอดทนในตัวเอง อดทนในเมื่อหมัดของฝ่ายปรปักษ์จะมาโดนตัวเข้าบ้าง ถ้ามีแต่ความรู้ดีในเชิงมวย ไม่มีความอดทน เพียงแต่หมัดของศัตรูมาถูกเข้า ก็ล้มลงทันทีเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะเป็นผู้ชนะได้

เวลาเรามีโรคร้ายไข้เจ็บ เราใช้แพทย์ที่สามารถและใช้ยารักษา อาจจะมียาดีวิเศษเป็นยาศักดิ์สิทธิ์ แต่เราก็ยังเคยได้ขึ้นแพทย์ที่ดืบอกเราอยู่เสมอว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่จะช่วยบำบัดโรคร้ายไข้เจ็บนั้น คือกำลังทนทานในร่างกายของเราเอง ยากจะทำประโยชน์ได้น้อยเต็มที่ ถ้าร่างกายของเราไม่มีกำลังทนทานเลย เพราะฉะนั้นแพทย์จึงแนะนำเราอยู่เสมอ ว่าวิถีทางอันแน่นอนที่จะสร้างสุขภาพอนามัยอันดีให้แก่ตัวเรานั้น คือสร้างกำลังทนทานไว้ในตัวของเรา

อันที่จริงชีวิตลำบากนั่นเอง เป็นเหตุทำคนให้เป็นคน เพราะความลำบากชั่วขณะหนึ่งย่อมจะเป็นผลดีไปชั่วกาลนาน ถ้าเราจะต้องการรู้จักว่าคนเราจะรอดพ้นความลำบากได้อย่างไร เราก็ต้องยอมเข้าประจัญหน้ากับความลำบาก อย่างเดียวกับว่าถ้าเราอยากจะทำน้ำเป็นก็จะต้องกระโดดลงไปน้ำจะหัดว่ายบนบกนั้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด คนที่อยากเป็นคนก็ต้องรู้จักพึ่งตนเองรู้จักทำตนเองให้เป็นประโยชน์ จึงจะเรียกว่ามนุษย์เต็มที่ ผู้ใดอาศัยกินใต้ท้องคนอื่นหรือบนหลังคนอื่น โดยมิได้ทำประโยชน์ตอบแทนให้สมค่าแล้ว ก็จะเป็นมนุษย์แต่เพียงครึ่งเดียว

พ่อแม่หรือครูบาอาจารย์ มักสอนเราให้น้ำที่หยดลงมาที่ละหยด ความที่น้ำหยด โดยสม่ำเสมอและหยดไม่หยุดนั้น สามารถจะเต็มอ่างเต็มตุ่มขึ้นมาได้

เรามักจะคิดกันว่า คำสอนอย่างนี้ เป็นคำสอนที่เก่าพันสมัย แต่ก็มีความจริงอยู่เสมอ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นไปโดยสม่ำเสมอ ย่อมมีกำลังแรงเกินกว่าที่เรานึกฝัน น้ำที่ไหลอยู่ไม่ขาดสาย สามารถจะทำก้อนหินให้กลมกล่อม น้ำที่ไหลผ่านซอกหิน สามารถจะตัดหินให้เป็นแผ่นอย่างเกลี้ยงเกลา ซึ่งถ้ามนุษย์จะไปทำเอง ก็ไม่สามารถจะทำได้ง่าย ๆ ลมที่พัดเอาทรายผ่านก้อนหินในทะเลทรายพัดไปหลายหมื่นปี สามารถจะทำก้อนหินให้กลมกล่อมได้เหมือนกัน

ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมพ่ายแพ้แก่ความพยายามที่สม่ำเสมอ ความพยายามที่ค่อยๆ ทำไปทีละน้อย แต่ทำโดยไม่ลดละ เราเห็นนักเขียนหนังสือเล่มโตๆ ได้มากเล่ม จนบางครั้งเรารู้สึกประหลาดใจ ว่าเขาทำได้อย่างไร เอาเวลาที่ไหนมาทำ ข้าพเจ้าเป็นนักเขียนคนหนึ่งซึ่งเขียนหนังสือได้มาก แต่ขออย่าเข้าใจว่า ข้าพเจ้าทำโดยหักโหมกำลัง การที่ทำได้มาก ก็เพราะค่อยๆ ทำค่อยๆ ไปโดยไม่ละเลิก ถ้าจำเป็นต้องพักผ่อนก็พัก เพื่อจะให้มีความสดชื่นต่อไปอีก แต่ไม่ได้หักโหมทำงานย่ำรุ่งวันยังค่ำ บางคราวลองหักโหมเข้าก็เกิดความจำเป็นต้องให้พักไปหลายวัน สู้ค่อยๆ ทำโดยสม่ำเสมอไม่ได้

การข่มใจหรือฝืนใจฝักใจให้อยู่ในระเบียบวินัยแม้แต่ให้ยอมทำงานที่ไม่ชอบทำ ก็สามารถจะนำความสุขมาให้ เราจะสังเกตตัวของเราเองได้ว่า ครั้งใดที่เราฝืนใจทำงานที่เราไม่ชอบ แต่เป็นงานที่จำเป็นต้องทำให้เสร็จไปได้แล้ว เมื่อนั้นเรามีความสุขจริง ๆ เพราะสิ่งที่เราไม่ชอบได้ผ่านพ้นไป เราจะมีสติปัญญาและกำลังใจสำหรับทำสิ่งที่เราชอบ

การเอาชนะตนเองนั้น ก็คือการรู้จักจิตใจตัวเองไม่ทำสิ่งที่ตัวรู้สึกว่าไม่ควรทำ คนที่ทำผิดโดยไม่รู้ว่า เป็นผิดก็พอจะผ่อนโทษได้เพราะไม่รู้ แต่เมื่อรู้แล้วยังขืนทำลงเช่นนั้น ควรได้รับโทษอย่างหนัก เพราะปล่อยตนให้เลือนลอยไปตามอำนาจของกิเลส ไม่รู้จักที่จะรั้งตัวเอาชนะตัวเอง ถึงแม้จะเคยได้รับผลแห่งความผิดนั้นมาแล้วก็ยังไม่เข็ดหลาบ, อย่างที่เราเรียกกันว่าเจ็บแล้วไม่จำ อันที่จริงความอบรม ที่เราได้มาตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ของบิดามารดา จนกระทั่งเติบโตจนถึงบัดนี้ ก็มุ่งไปในทางเดียวที่จะสอนให้เรารู้จักผิดและชอบ ใครที่แก้ตัวไม่รู้จักผิดและชอบนั้น เป็นข้อแก้ตัวที่ฟังไม่ค่อยได้ ฉะนั้นในทางกฎหมาย จึงยอมให้แต่เพียงเด็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบเท่านั้นที่ไม่รู้จักผิดชอบ ถ้าสูงกว่า 7 ขวบขึ้นมาแล้วกฎหมายถือว่ารู้จักผิดชอบทั้งสิ้น และถือว่ารู้กฎหมายด้วยกันทุกคน ดังนี้ จะเห็นได้ว่า ความผิดที่คนเรากระทำลงนั้น โดยมากกระทำลงทั้งที่รู้แล้วว่าเป็นผิดและกระทำลงเช่นนั้นก็โดยเอาชนะตัวเองไม่ได้

การบังคับใจตัวเอง ต้องฝึกหัดอยู่เสมอๆ แล้วจะทำได้เอง เรารู้แล้วว่ากายกับจิต สำคัญเท่าถึงกัน บางกรณีจิตสำคัญยิ่งกว่ากาย เพราะจิตเป็นผู้บังคับกายให้ทำตาม เช่น เวลา นี้นานกำลังฟังวิทยุอยู่ พอเกิดไม่ถูกใจๆ ก็บอกว่าไม่ฟังละ แล้วกายก็ถูกไปเสียที่อื่นเป็นต้น ถ้าเราไม่หัดบังคับจิตแล้ว เราก็จะทำตามใจตัวไปทุกอย่าง จนไม่รู้ว่ามีผิดหรือถูก แล้วไม่รู้จัก เพียงพอด้วย เราอยู่กับอยู่แต่เรื่องกายจนลืมว่ามนุษย์ทุกคนมีจิตใจ มีความรู้สึกทุกข์สุขด้วยกันทุกคน เราจึงหาความสุขได้ยาก การที่จะหัดจิตนั้น ท่านให้เริ่มด้วยการสวดมนต์ เพราะเราจะต้องรู้ว่าเราสวดว่าอย่างไรและต้องจำได้ จิตจึงอยู่ที่คำสวดนั้น ต่อจากนั้นก็ลองสวดมนต์ ในเวลาที่มีเพลงหรือเรื่องที่เรารอบและอยากฟังในวิทยุ และทำจิตใจให้อยู่ที่สวดมนต์จนไม่ได้ยินสิ่งที่ชอบจากวิทยุ ถ้ายังไม่สำเร็จก็ลองเปลี่ยนอารมณ์ดูก่อน เช่นถ้าเรากำลังโกรธหรือ เสียใจอะไรสักอย่างหนึ่ง เราจะลุกจากที่แห่งนั้นไปในที่อื่นที่จะทำให้ลืมอารมณ์เดิมเสีย เช่น เรากำลังเขียนหนังสืออยู่ก็ถูกไปดูต้นไม้ในสวนเสียให้จิตมันเปลี่ยนไปเรื่องอื่น ถ้ายังบังคับใจไม่ได้อีก ก็ต้องลองทำสมาธิคือนั่งในที่เงียบ และหลับตาไม่ให้เห็นสิ่งต่างๆ เพื่อทำใจให้อยู่ที่แห่งเดียว จะท่องบ่นว่า - พุทโธ ธัมโม สังโฆ หรือเพียงพุทโธคำเดียวก็ได้ ใ้ทำอะไรก็ตามการหัดบังคับจิตใจนี้ เราต้องพยายามทำอยู่เสมอๆ จึงค่อยๆ ทำได้เมื่อทำได้แล้ว จึงจะเห็นผลว่าเป็นความสุขจริง

ถ้าพูดในทางโลก การนั่งทำสมาธินั้น เป็นการช่วยให้ความจำของเราดีขึ้นด้วย เพราะ
 ของทุกสิ่งถ้าใช้อยู่เสมอก็ย่อมจะต้องสึกหรอ แม้เครื่องจักรที่ทำด้วยเหล็กยังสึกกร่อนไปได้
 ร่างกายของเราถ้าใช้อยู่ทุกวันแต่เราเรียกว่า ลูกนั่งขึ้นเดินขยับเขยื้อนอยู่ตลอดเวลา แต่กายมันได้
 พักอย่างน้อยก็วันละ 8 ชั่วโมง คือเวลานอนหลับ ส่วนมันสมองนั้น แม้หลับมันก็ฝันเป็นอัน
 ว่าต้องทำงานมากกว่ากาย ความจำของเราจึงเสื่อมเร็ว ทำให้หลงลืมง่าย หากที่จะให้สมองได้
 พักจริงๆ ก็คือทางสมาธิทางเดียว เพราะเมื่อจิตหยุดสมองก็หยุดด้วย ถ้าผู้ใดยังไม่เชื่อก็
 เชิญทดลองทำดูเถิด

คนโดยมากย่อมเกลียดชังคนเกียจคร้าน แม้คนขี้เกียจเองก็คงไม่นิยมชมชอบคนอื่น
ที่ขี้เกียจเหมือนกับตน เห็นเป็นพยานอยู่ในตัวแล้วว่าคนเราไม่ชอบความเกียจคร้าน ทุกคน
ชอบทำงาน

(เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), “รับใช้” ในคำของวรรณคดี หน้า ๑)

ความขยันหมั่นเพียร วิริยะอุตสาหะ ข้อนี้ เมื่อยอดแห่งคุณธรรมทั้งหลาย แม้พระ
บรมศาสดาก็ทรงยอมรับว่า “บุคคลจักล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร” และ “ความเพียรย่อม
ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้” ทั้งนี้หมายรวมทั้งความเพียรในด้านดีและในด้านชั่ว ทั้งทางโลก
ทางธรรม ลงได้บุคคลมีความเพียรจริงแล้วทุกอย่างย่อมสำเร็จไปได้ ในปัจจุบันเราชอบพูด
กันว่า “ความยากจนเป็นทุกข์อย่างยิ่ง” (ซึ่งก็ตรงกับยอดนักปราชญ์ตะวันตก อริสโตเติล ที่
กล่าวว่า “ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งความชั่วร้ายทั้งหลาย”) เมื่อต้องการจะก้าวให้พ้นความ
ทุกข์ ก็ต้องทำได้ด้วย

(ดร.อมร รัชสาส์น, แนวความคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศ หน้า 202-203)

ความขยันขันแข็งมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จเป็นคุณธรรมสำคัญที่ทำให้คนประสบความสำเร็จ ชาติที่เจริญรุ่งเรืองมักจะมีพลเมืองที่ขยันขันแข็งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง เช่น จีน ญี่ปุ่นและอิสราเอล ผู้คนที่ขยันขันแข็งได้ร่วมกันสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองนำหน้าประเทศอื่นๆ ในหลายด้าน

คนขยันคือคนที่มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จโดยเร็ว คนขยันจึงไม่มีเวลาว่างคือไม่ปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เมื่อทำงานอย่างหนึ่งสำเร็จบรรลุจุดประสงค์แล้วก็ทำงานใหม่ต่อไป คนที่ทำงานมากและได้รับความสำเร็จมากย่อมได้ผลผลิตมาก ผลดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดความมั่งคั่งอยู่ดีกินดีมีความสุข ความขยันขันแข็งจึงเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล

เป็นการเข้าใจผิดในเรื่องคำว่า "สันโดษ" เพราะเอาไปแปลเสียว่าพอแล้วไม่ต้องทำอันใดอีกซึ่งคนไข้เคยเป็นผู้แปล ที่จริงนั้น สันโดษ แปลว่า รู้จักพอหรือพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่แล้ว เช่นมีถ้วยแก้วกินน้ำแล้วใบหนึ่ง เพียงพอที่จะใช้กินน้ำได้อยู่แล้ว จะไปหามาอีกให้เปลืองสตางค์ทำไม หรือเราเห็นคนมั่งมีเขามีรถยนต์ เรามีไม่ได้เพราะเราไม่ใช่คนมั่งมี เราก็พอใจที่จะใช้รถเมล์ รถแท็กซี่ รถ 3 ล้อ ได้สบาย ไม่ต้องกลัดกลุ้มอิจฉาใครอื่น โทษใครต่อใครว่าทำให้เราจน การมีภรรยาใครทำให้ไม่ได้้นอกจากตัวเอง แม้จะมีเท่าไร ๆ ถ้าใช้ไม่เป็นก็หมดกลับเป็นคนจนไปเอง

พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนให้คนหยุดนิ่งไม่ทำอะไร ตรงกันข้าม ท่านทรงสอนให้มีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าห้ามเพียงไม่ให้ทำบาปเท่านั้น ท่านเปิดทางไว้ให้ถึง 8 ทาง คือ มรรค 8 อยู่แล้ว เราไม่เข้าใจและไม่ทำตามเองต่างหาก ส่วนการกระทำความดีนั้น ถ้าดีมันมากไปมันก็ทก แม้ก้าวหน้าก็เช่นกัน ถ้าก้าวผิด ๆ มันก็ไปตกเหว ตกทะเล ซึ่งเป็นความหายนะทั้งนั้น ท่านจึงสอนให้มัสติคิคุดูให้รอบคอบก่อนที่จะทำสิ่งใด

ดินและทรายที่คนทั้งหลายเหยียบย่ำนั้น ถ้านำมาผสมกันเผาทำเป็นแผ่นกระเบื้อง
มุงหลังคา ก็กลายเป็นของสูงอยู่เหนือศีรษะคนได้ฉันใด บุคคลทุกคนในโลกนี้แม้เบื้องต้นจะ
ตกต่ำยากแค้นแสนเข็ญ ถ้ามีความเพียรพยายาม ถัดตั้งอยู่ในคุณงามความดี ก็อาจเฟื่องฟูมี
ฐานะสูงกว่าเดิมและสูงเหนือคนทั้งหลายอย่างไรก็ได้ฉันนั้น

“...มะม่วงผลเดี่ยว เมื่อนำไปปลูกให้ผลนับจำนวนไม่ถ้วนก็จริง แต่ระหว่างเวลาที่ผลยังไม่เกิด คนเขลาข่มตนคอยอยู่ไม่ได้ คนที่ทำงานวันเดียวต้องการให้ข้าวออกรวง ทำสวนวันเดียวต้องการให้เก็บผลไม่ได้ นั่นมืออยู่มาก คนเหล่านี้เมื่อได้ผลอะไรไม่ทันใจ ก็ทอดทิ้งความเพียรเสียโดยมาก...”

“...ความเพียรเป็นประหนึ่งศัตรูในตอนแรก แต่เป็นญาติสนิทในตอนหลัง ส่วนความเกียจคร้านเป็นญาติสนิทในเบื้องต้น เป็นศัตรูในเบื้องปลาย ท่านจะเลือกคบใครก็คบเถิด...”

มิตรสหายหลายคนพากันส่ายหน้า ประรากับข้าพเจ้าว่า ชีวิตของเราเวลานี้เหมือน
 หลงอยู่ในป่าใหญ่รอบ ๆ ภายเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายและความมืดมนอนธกาลมองไม่เห็นเดือน
 เห็นตะวัน และทางออกแต่อย่างใด แม้กระนั้นป่าใหญ่เท่าใหญ่อะไรก็ขอบเขตของมัน ไม่ว่าจะเป็น
 เป็นแม่เฒ่า แม่่วง คงพญาเย็น หรือกาฬทวีป ถ้าเราท่านไม่ขวนขวายหรือตื่นตระหนกตกใจ ต่อ
 อุปสรรคที่คิดว่าสุดวิสัยเสียก่อน ท่านก็จะผ่านออกไปได้ ข้าพเจ้าเองเคยหลงทางหลายครั้ง
 ในป่าใหญ่ของธรรมชาติและชีวิต ทุกครั้งข้าพเจ้าใช้วิธีเดียวกัน พยายามขึ้นไปสู่ที่สูงของบริเวณ
 นั้น เพื่อพิจารณาดูภาวะโดยรอบแล้วก็ตัดสินใจ ข้าพเจ้าขึ้นต้นไม้และยอดเขาสูง เพื่อหาทิศ
 เมื่อหลงป่าธรรมชาติ ข้าพเจ้าปลื้มใจออกไปเสียจากตัวข้าพเจ้าเองเมื่อหลงป่าชีวิต

โดยวิธีนั้น ท่านสามารถจะพินิจพิจารณาสถานการณ์ทั้งปวงได้ว่าอะไรเป็นอะไร ? ไหนเหนือ ? ไหนใต้ ? ไหนตะวันตก ? ไหนตะวันออก ? ไหนผิด ? ไหนถูก ? สำหรับจะแก้ไข ให้ตลอดปลอดโปร่งเรียบร้อยต่อไป ในทำนองตรงกันข้าม ยิ่งลงต่ำดวงเพราะขวัญเสีย เพราะ ตื่นตระหนกตกใจ หรือเพราะเดือดดาลขึ้น เพียงไรก็ยิ่งหลงลึกเข้าไป จนกระทั่งถูกมันกลืนกินโดยสิ้นเชิง การขึ้นสูงในป่าใหญ่แห่งธรรมชาติ เป็นความได้เปรียบฉันทิ การขึ้นสูงในป่าใหญ่แห่งชาติก็ได้เปรียบฉันทิ

ตอบแทนความรุนแรงด้วยความรุนแรงผลลัพธ์ก็คือແຫລກສລาย ตอบแทนความปวดร้าวแสดงใจด้วยความปวดร้าวแสดงใจ ผลก็มีแต่จะนำทุกข์และความเดือดร้อนมาสู่ยิ่งขึ้น ตอบแทนความสกปรกโสโครกด้วยสิ่งสกปรกโสโครก ท่านก็มีแต่จะพลอยเประเปื้อนไปด้วย และนั่นมิใช่วิถีทางที่จะพาท่านให้ผ่านพ้นไปได้จากป่าใหญ่แห่งชีวิต

ความผิดหวังนั้น ถ้าเราใช้เป็นบทเรียนให้ถูกทางแล้วย่อมจะเป็นกำลังใจกระตุ้นเตือนให้เราเกิดความเข้าใจในชีวิต และปรับปรุงตนเองให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงขึ้น ตลอดจนก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างแน่วแน่ขึ้น

ตรงกันข้ามถ้าเรายอมตนเป็นผู้แพ้ต่อโชคชะตาของชีวิตแล้ว เราก็จะกลายเป็นคนเบื่อโลก ในห้วงความคิดก็จะมีแต่ความโศกเศร้า ใจย่อมสลดหดหู่ สิ้นหวัง แล้วก็จะทำตัวเป็นคนเบื่อโลก หนักแผ่นดินและทนอยู่อย่างซังกะตาย ไร้จุดหมายในชีวิต คนชนิดนี้ย่อมไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเลย เพราะเขาเฝ้าคิดถึงแต่ตัวเอง เสียใจในโชคชะตาของตนเองจนสาบตาและความคิดของเขามืดมน ไม่อาจจะทำประโยชน์ให้แก่ผู้ใดแม้แต่ตนเองได้

ถ้าเราอยากจะมีชีวิตอยู่อย่างผู้ชนะ อย่างผู้ที่มีประโยชน์ต่อสังคม เราจะต้องหัดลิ้มความทุกข์ยากของตนเองโดยสิ้นเชิง หัดใจให้เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็พยายามเข้าใจปัญหานั้นโดยใช้สติปัญญาให้รอบคอบจนสามารถหาทางแก้ปัญหานั้นได้

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับ การศึกษาและการอบรมนิสัย

ความรู้ นั้น มีทางที่จะได้รับอยู่ทางเดียวคือการศึกษา แต่การศึกษานั้น เราสามารถทำได้ถึง 5 ทาง คือ

1. การอ่าน
2. การเขียน
3. การสนทนา
4. การสังเกต
5. การคิด

ทั้ง 5 ทางนี้ ทางที่ 4 และที่ 5 เป็นสำคัญกว่า 3 ทางข้างต้น

การที่จะเรียนวิชาได้โดยวิธีใดไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่กับตัวผู้เรียนต่างหาก เปรียบเหมือนแดงกวางจะดองด้วยน้ำส้มฝรังก็ได้ ดองด้วยน้ำกระเทียมก็ได้ เมื่อดองแล้วก็อร่อยทั้งสองอย่าง ข้อสำคัญคือแดงกวางที่จะเอาลงดอง จะต้องเป็นแดงที่ยังไม่เนา ถ้าเนาเสียแล้วจะดองด้วยน้ำกระเทียมหรือน้ำส้มขวดละตำลึง มันก็ไม่เป็นรสทั้งนั้น บุคคลที่สืบเสาะรำเรียนวิชาเหมือนแดงกวางดอง ถ้าไม่สยใจของมันเนาเสียแล้ว ถึงจะรำเรียนด้วยวิธีใด มันก็คงไม่เป็นเรื่องทั้งนั้น

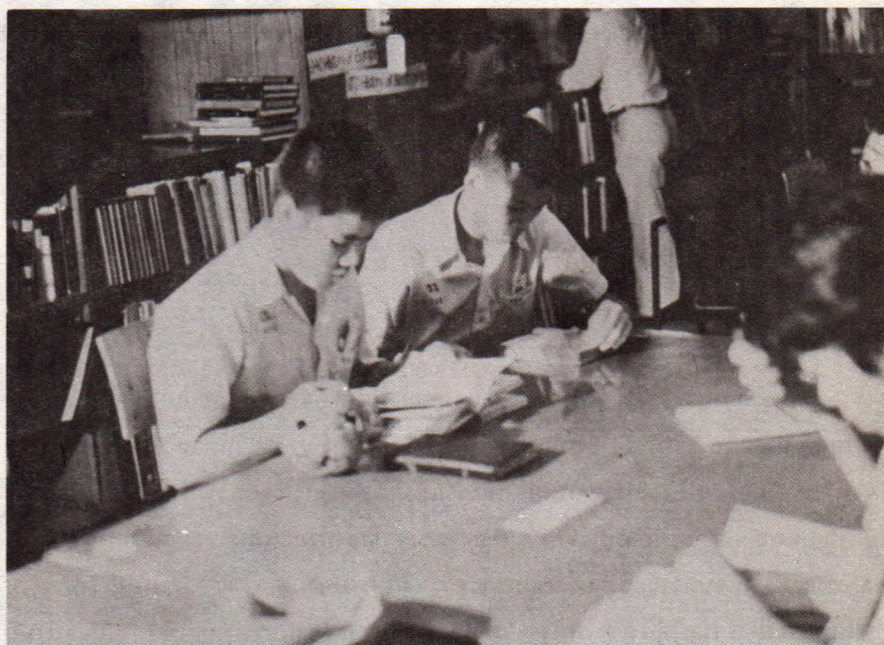
การอบรมสั่งสอนต้องขยายหัดเด็กให้ใจกว้าง เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ทั้งนี้ก็เป็นไปตามความจำเป็นของบ้านเมือง เนื่องจากความอึดแอของประชาชนพลเมือง เมื่อเรายู่กันเป็นหมู่ๆ อย่างแน่นหนา จะคิดทำอะไรก็จำเป็นต้องรวมกันทำ ถ้าเราจะคิดเพียงแต่เอาตัวรอดก็ไปไม่รอด จากตัวอย่างง่ายๆ ว่าเราดูแลในบ้านเราไม่ให้มีน้ำขัง กำจัดที่เกิดุงให้หมด แต่ถ้าเพื่อนบ้านไม่พร้อมใจงุงก็จะบินจากบ้านใกล้เคียงมากัดเรา ฉะนั้นความร่วมมือร่วมใจเป็นสิ่งจำเป็น การที่คนจะร่วมมือร่วมใจกันต้องมีหัวหน้าในหมู่เป็นช่างริเริ่มชักชวน และเสียสละคิดบำรุงหมู่นั้น เขตนั้นให้พร้อมกันจัดและทุกคนในหมู่อีกต้องรู้จักรับฟัง ถ้าใครเขาทำดีมีเหตุและผลควรฟังก็ยอมตามไป ไม่ใช่ถือทิฐิมานะเป็นที่ตั้ง ถ้าเราไม่ทำอย่างว่านี้ เราจะแพ้วิธีการของผู้อื่น ที่เขาจัดพวกจัดหมู่ดีกว่า

ตัวอย่างที่ควรพิเคราะห์อีกอย่างหนึ่ง เช่นในคราวมีงานขณะที่คนเบียดเสียดกัน เขามักจัดให้เดินขึ้นทางหนึ่งลงทางหนึ่ง ถ้าทางขึ้นเราพลัดเข้าไปจะสวนลงอย่างนี้ย่อมไม่สำเร็จ อาจต้องล้มลุกคลุกคลานหรือจะสวนมาได้ก็ต้องเบียดคนจนอ่อนใจ นี่เป็นตัวอย่างให้ต้องเดินเป็นทางเดียวกัน จากตัวอย่างนี้มาถึงงานอาชีพเราต้องหัดรวมกันเป็นหมู่ เป็นตำบล หรือเป็นเหล่า อาชีพกิจการจึงจะเจริญเป็นปึกแผ่น มิฉะนั้นก็จะถูกพวกอื่นที่เขาวิธีการดีกว่าแย่งผลประโยชน์ไปหมด เพราะสมัยนี้ใคร ๆ ก็ต้องช่วยตัว ยิ่งพลัดเข้ามาในที่ที่บริบูรณ์เช่นนี้ ยิ่งเป็นโอกาสในการกอบโกยประโยชน์สุข เข้าตำราที่ว่ามีอะไรขายสาวได้สาวเอา ถ้าขึ้นทำอยู่คนเดียว การซื้อการขายตลอดจนการทำจะไม่สะดวก

มนุษย์เราทุกคน มักจะเรียนจากตาที่เห็นมากกว่าหูที่ฟัง และสมองที่คิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของทารกและเยาวชน ฉะนั้น แต่ไหนแต่ไรมา บ้านจึงมีอิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์ มากกว่าโรงเรียนหรือสถานการศึกษา เพราะจากบ้านนั่นเอง เป็นที่มาของนิสัยดีหรือชั่ว จากสิ่งแวดล้อมซึ่งชีวิตประจำวัน ต้องอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ถ้าหากโรงเรียนจะเป็นสถานที่ฝึกอบรมในทางทฤษฎี บ้านก็เป็นเวทีของทางปฏิบัติ คิดที่ว่าชาติมาจากห้องเล่นของเด็ก จึงเป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ แม้แต่ประจักษ์เองส่วนใหญ่ก็เจริญเติบโตไปจากบ้านทั้งนั้น

กฎธรรมดาไม่ว่า สิ่งใดที่เด็กเห็นแก่มักจะปฏิบัติตาม และเลียนแบบโดยไม่รู้ตัว มากกว่าสิ่งที่แค่ได้ยิน หรือพร่ำบ่นเข้าไปในหัวของแก ด้วยเหตุนี้ความประพฤติใด ๆ แม้จะเห็นกันว่าเป็นสิ่งเล็กน้อยที่สุด จึงอาจจะถ่ายทอดไปถึงคนอื่น ๆ ได้ง่าย

ฉะนั้น สิ่งใดที่ท่านไม่ชอบ อย่าประพฤติ เพราะสิ่งนั้นแหละจะสะท้อนตอบแทนกลับมายาวนาน หรือคนอื่นซึ่งแวดล้อมอยู่รอบกายท่าน คนสำคัญยิ่งขึ้นเพียงใด มีความหมายแก่สังคมเพียงใด ยิ่งได้เห็นผลสะท้อนเร็วเพียงนั้น

การรักงานในหน้าที่ของตน คนไทยเรายังบกพร่องในเรื่องนี้อยู่มาก จึงกลายเป็นคนจู้จืด ทำอะไรก็ไม่ทำจริง ๆ ทำแต่พอผ่านพ้นไปเท่านั้น ชาวตะวันตกส่วนมากเขามีความรักงานของเขาจริงๆ เขาได้รับมอบหมายอะไรแล้วก็ต้องทำสิ่งนั้นจนสุดความสามารถ ถ้ายังไม่ถึงจุดหมาย เขาจะไม่ทอดทิ้งงานนั้นเลย พระพุทธเจ้าท่านก็สอนไว้ว่า “เกิดเป็นชายควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง” ในการอบรมเด็กในเรื่องความรักงานนี้ท่านทำได้โดยวิธีนี้คือ เมื่อได้สั่งเขาให้ทำอะไรแล้ว จงติดตามเรื่องนั้นอย่าทอดทิ้ง หมั่นถามหมั่นตรวจตราว่าเขาได้ทำตามที่ท่านสั่งหรือเปล่า ไม่เพียงแต่ทำตามคำสั่งเท่านั้น แต่ต้องประณีตเรียบร้อยดีด้วย เมื่ออะไรบกพร่องก็ต้องเตือนทันที ความเอาใจใส่ของท่านจะทำให้เด็กเกิดความเอาใจใส่ด้วยและมีนิสัยรักงานในหน้าที่มากขึ้น เมืองไทยยังต้องการคนประเภทนี้อีกมาก ขอพ่อแม่ทั้งหลายได้ช่วยกันให้เข้มแข็งหน่อย

มีอีกเรื่องหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับงานเหมือนกัน คือเด็กไทยส่วนมากมักเป็นคนเลือกงาน เขาชอบทำงานเบาๆ แต่หวังผลมาก นี่เกิดจากความอ่อนแอภายในใจของเขา หนักไม่เอาเบาไม่สู้ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็มักเลือกงานทำ บางคนอยากทำงานที่สูงๆ อยากทำงานที่สะดวกสบาย อยากทำงานที่ได้ผลร่ำรวยไวๆ ล้วนเกิดจากการอบรมที่ผิดพลาดทั้งนั้น เมื่อไม่มีงานอะไรทำก็ก่อตั้งบริษัทไทยเดินเล่น เพียงแต่เที่ยวเดินเล่นรโลกพอแล้ว ยังแถมกลายเป็นหนามที่ขัดตาคนอื่นให้เดือดร้อนต่อไปอีก จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ของชาติประเทศ จึงใคร่ขอฝากให้ท่านทั้งหลายช่วยกันแก้ไขโดยสอนเขาให้เข้าใจว่า งานสุจริตทุกอย่างเป็นงานมีเกียรติ คนไร้เกียรติคือคนที่ไม่ทำงาน งานที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม เป็นงานที่มีฐานะเท่ากัน

ความชั่วความดีของงานนั้นอยู่ที่ว่า ทำผิดหรือถูกเป็นสำคัญ หากได้อยู่ที่อะไรอื่นไม่
การทำงานต้องก้าวไปโดยลำดับขั้น คนบางคนเริ่มงานเป็นเด็กรับใช้ในธนาคาร ต่อมาเขาได้
เป็นนายธนาคาร จอมพลบางคนได้เริ่มต้นด้วยการเป็นพลทหาร ต่อมาได้เป็นถึงจอมพลได้
การเริ่มงานแต่ขั้นต่ำไปโดยลำดับนั้น ย่อมทำคนนั้นให้รู้จักงาน และมีความเชี่ยวชาญดีเป็น
พิเศษ ให้เด็กของท่านได้รับอุดมคติแบบนี้ไว้ในใจเสมอ การเลื่อนขั้น เลื่อนเงินเดือนอะไร
นั้น อยู่ที่ทำงานดีหรือเลวนั่นเอง เงินทองที่ได้รับไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ความสบายใจใน
การที่ท่านได้ทำงานสำเร็จเรียบร้อยลงไปแล้ว ความชื่นชมจากผู้อื่น อย่าถือเป็นอารมณ์ แต่จง
ถือเอาความถูกต้องในการปฏิบัติงานของตนเป็นอารมณ์เถิด ถ้าเด็กของท่านมีความคิดเขวออก
นอกทาง จงให้กำลังใจ ให้ความคิดในทางที่ถูกแก่เขาเถิด เขาจะเดินได้ถูกทางและเรียบร้อย
ต่อไป

เด็กจะดีหรือเลวนั้นขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดู ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เด็กได้พบได้เห็น ได้เรียนรู้มากกว่าขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ เพราะฉะนั้น ถ้ามีความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีความจริงใจที่จะแก้ปัญหาแล้ว โอกาสที่จะปรับปรุงคุณภาพของคนไทยให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมเป็นไปได้ เมื่อเริ่มเห็นปัญหานี้และเริ่มดำเนินการแก้ไข ก็จะทำให้เรามองเห็นภาพพจน์ในอนาคตจะดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ถ้ามัวรีรอหรือมองไม่เห็นความสำคัญในเรื่องคุณภาพของคนแล้วก็เชื่อได้ว่าเราจะแก้ปัญหาของชาติได้ยาก และปัญหาก็จะทับถมทวีคูณขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าเราจะเป็นสังคมนิยมหรือไม่ ประชาธิปไตยหรือไม่ ถ้าคนมีคุณภาพไม่ดี สังคมก็จะหาความสุขไม่ได้ ญูปูนและเยอรมันซึ่งโดนถล่มย่อยยับในสงครามโลกครั้งที่สอง แต่กลับฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ก็เพราะเขามีคุณภาพของคนดี

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะฟังเสียงเรื่องคุณภาพของคนเป็นสำคัญ ข้างล่างนี้คือลักษณะนิสัยที่ควรส่งเสริมสร้างให้แก่คนไทยเราได้มีมากขึ้นคือ

ก. การมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ เชื่อเหตุเชื่อผลมากกว่าเชื่อสิ่งเหลวไหล ประเทศใดก็ตามที่จะเจริญในทางวิทยาการด้านต่าง ๆ คนจะต้องเชื่อในหลักเหตุผล จึงจะรู้จักคิด รู้จักศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่หลงงมงายอยู่กับสิ่งที่สมมติขึ้นมา

ข. การมีความคิดริเริ่ม คนไทยนั้นคุณภาพของมันสมองดี เวลาไปเรียนต่างประเทศไม่ว่าที่เยอรมัน อังกฤษ อเมริกา ก็มีนักเรียนไทยเอาชนะฝรั่งได้เป็นประจำ แต่คนไทยกลับไม่ค่อยได้คิดค้นประดิษฐ์อะไรใหม่ๆ มีแต่ตามหลังเอาของชาติอื่นมาใช้ นี่เพราะว่าคนไทยไม่ฟังเสียงเน้นให้เด็กไทยมีความคิดริเริ่ม จึงได้เอาความฉลาดไปใช้ในทางอื่นมากกว่าจะไปคิดค้นอะไรใหม่ๆ ไปเรียนจบปริญญาสูง ๆ มาจากต่างประเทศทุกแขนงวิชา แต่ไม่ได้ทำอะไรใหม่ๆ ที่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับชาติของเราเท่าที่มีความรู้จำเรียนมาเลย

ก. ความทรหดอดทน เราอาจจะบอกว่าคนไทยนั้นทรหดอดทนอยู่แล้ว แต่คนไทยนั้นจำนวนมากเลี้ยงลูกให้สบาย ไม่อยากให้ลูกต้องลำบากซึ่งเป็นข้อเสียทำให้เด็กไม่อดทน เมื่อทำอะไรไม่สำเร็จก็อาจจะท้อแท้หมดกำลังใจได้ง่าย

ง. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะต้องทำให้นึกถึงของสาธารณะว่าเป็นของตน ไม่ใช่ชอบไปปาหลอดไฟฟ้าแรงสูงไปขาย ขโมยฝาปิดที่ระบายน้ำสาธารณะไปขาย และจะต้องทำให้คนไทยไม่มีความคิดที่ว่า "ประเทศชาติไม่ใช่ของเราคนเดียว" จะต้องทำให้เขาคิดว่าเขามีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม

จ. ความขยัน ประหยัด ไม่หยิบบ่อย จะต้องทำให้คนขยันทำงาน ไม่ฟุ้งเฟ้อในการใช้จ่ายทรัพย์สิน ไม่หยิบบ่อย รังเกียจการทำงานด้วยมือว่าเป็นของต่ำช้า

ฉ. ความภูมิใจในชาติไทย ชาติที่ยิ่งใหญ่ไม่ยอมแพ้ใคร เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น มีความคิดเหมือนกันว่าชาติของตนนั้นเก่งกล้า สามารถเหนือคนชาติอื่นในทุกด้าน ชาติไทยเราก็มีอะไรหลายอย่างที่ควรจะภูมิใจ เช่น ความมีเลือดนักรสู้ ความโอบอ้อมอารี มีวัฒนธรรมทั้งทางวัตถุและจิตใจที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ รวมทั้งการมีประวัติศาสตร์อันยาวนานโดยรักษาเอกราชมาได้ตลอด

ช. ความมีระเบียบวินัยและการรู้จักทำงานร่วมกัน เราจะต้องสอนให้เยาวชนรู้จักการเคารพระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด ไม่ใช่ว่ามีเสรีภาพแล้วจะทำอะไรตามใจชอบทุกอย่าง ในบางส่วนจะต้องทำงานโดยมีระเบียบวินัยเคร่งครัด และต้องรู้จักที่จะรับผิดชอบ ที่จะทำงานเป็นกลุ่ม

ซ. การเข้าถึงแก่นที่ถูกต้องของศาสนา ไม่ว่าจะอยู่ในศาสนาใดก็ตาม ก็ต้องให้คนไทยเข้าถึงส่วนที่ดี ซึ่งศาสนาทุกศาสนามีอยู่แล้ว ไม่ใช่ให้เข้าใจในลักษณะที่มลาย เชื่อถือสิ่งที่ไร้สาระ เพราะแก่นแท้ของทุกศาสนา คือ สอนให้คนเป็นคนดีทั้งสิ้น

ณ. มีความพิถีพิถันไม่ทำงานอย่างสุกเอาเผากิน

ญ. มีความรักในด้านกีฬา ทั้งการเล่นเองและการชมการแข่งขันกีฬา รวมทั้งการรู้จักแพ้รู้จักชนะ

ฎ. มีความกตัญญูรู้คุณคน จะต้องเลี้ยงดูบิดามารดาเมื่อแก่เฒ่า หมั่นไปมาหาสู่กับญาติพี่น้อง รู้จักช่วยเหลือเจือจุนกันในยามตกยาก

คุณสมบัตินี้ค่อย ๆ หายไปกับความเจริญทางวัตถุ ในประเทศตะวันตก ญาติพี่น้องก็ไม่รู้จักช่วยเหลือกัน ที่ร้ายก็คือเมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าก็ไม่ดูแล ทำให้คนปราศจากความอบอุ่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเหมือนกันต่อมนุษย์ ในไทยเราจะต้องเอาข้อผิดพลาดเหล่านี้ของตะวันตกมาเป็นครูว่า จะต้องไม่ปล่อยให้ความเจริญทางวัตถุทำลายความผูกพันในครอบครัวไปเสียจนหมดสิ้นเข้าทำนองตัวใครตัวมัน ซึ่งไม่แตกต่างไปจากสัตว์เลย

ฏ. มีความซื่อสัตย์ เช่น ซื่อสัตย์ต่องานต่อมิตร ต่อสัญญาที่ทำไว้ เลิกยกย่องคนที่ "รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี" ชาติที่จะเจริญคนต้องมีความซื่อตรง ถ้าชาติเต็มไปด้วยคนกะล่อน เชื่อถือไม่ได้แล้วก็เจริญยาก

ข้อคิดไทยเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ

ใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่
 ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ ถ้าคนเรามีใจชั่วเสียแล้ว
 การพูด การกระทำก็พลอยชั่วไปด้วย
 เพราะการพูดชั่วทำชั่วนั้นทุกข่มตามสนองเขา
 เหมือนล่อหมกตามรอยเท้าโค

ใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่
 ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ ถ้าคนเรามีใจบริสุทธิ์
 การพูด การกระทำก็พลอยบริสุทธิ์ไปด้วย
 เพราะการพูดและกระทำอันบริสุทธิ์นั้น
 ความสุขย่อมตามสนองเขา เหมือนเงาติดตามตน

จงดูร่างกายที่ว่าสวยงามนี้เกิด
 เต็มไปด้วยแผล สร้างขึ้นด้วยกระดูก
 เต็มไปด้วยโรค มากด้วยความครุ่นคิดปรารถนา
 หากความขยันธำรงไว้ได้

ไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน อนาคต
คนที่ถูกละเลย โดยส่วนเดียว
หรือถูกนิทา โดยส่วนเดียว ไม่มี

(เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวงษ์ในธรรมบท หน้า 264)

ถ้าหากคนเราจะพึงทำชั่วไว้
ก็ไม่ควรทำบ่อยนัก
และไม่ควรพอใจในการทำชั่วนั้น
เพราะการสะสมบาป นำทุกข์มาให้
ถ้าหากคนเราจะทำความดีไว้
ก็ควรทำบ่อยๆ
ควรพอใจในการทำความดีนั้น
เพราะการสะสมความดีนำสุขมาให้

(เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวงษ์ในธรรมบท หน้า 136-137)

คุณสมบัติที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนเราก็คือ การเป็นคนจริง คือพูดจริงและทำจริง ไม่ใช่ดีแต่พูดหรือดีแต่ปาก เห็นอะไรเป็นง่ายไปหมด เพราะจะเข้าทำนองคนคุยโว จะไม่มีคนเชื่อถือ คนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนทำอะไรทำจริงนั้น มักพูดน้อย ทำอะไรไม่เหลวไหลและเป็นคนหนักแน่นเยือกเย็น เมื่อได้พูดไว้อย่างไรก็ต้องทำได้อย่างนั้น และมักจะทำได้สำเร็จเสมอด้วย ส่วนคนที่ทำอะไรชั่วแล่น คือเป็นคนจับจด ทำอะไรไม่จริงจัง เบื่อง่าย หรือพูดอะไรพล่อยๆ แล้วก็ไม่ได้ทำ หรือทำไม่สำเร็จ หรือแสดงว่าตนเป็นคนจริง แต่ครั้นถึงคราวจริงจังเข้ากลับหนีหน้า หรือบ่ายเบี่ยงไม่กล้าเผชิญกับเหตุการณ์ หรือทำไม่ได้ตามที่ได้พูดเอาไว้ ฯลฯ เหล่านี้เรียกว่าคนโว คนโลเล เป็นคนไม่จริง จะเป็นที่สุดถูกเหยียดหยามแก่คนทั้งหลาย ส่วนคนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนจริงนั้น จะเป็นทีเคารพยำเกรงแก่คนทั่วไป จะได้รับเกียรติและได้รับการยกย่องสรรเสริญ คืออย่างน้อยก็มีเกียรติในคำพูดและในการเป็นคนทำอะไรทำจริง ซึ่งจะทำให้คนอื่นเกิดความนิยมเลื่อมใสและเชื่อถือ

ถ้าว่าเกียรตินี้ถ้าจะอธิบายกันอย่างสั้น ๆ ก็แปลว่า “ความดีอันควรได้รับการยกย่องสรรเสริญ” ฉะนั้นผู้ที่เกียรติก็คือผู้ที่มีคุณงามความดี ควรแก่การยกย่องสรรเสริญนั่นเอง

เกียรตินี้เป็นสมบัติประจำตัวอย่างหนึ่ง แต่ผิดกว่าสมบัติอย่างอื่นที่จะมอบให้แก่กันหรือยกให้กันหรือให้ยืมกันไม่ได้ ทั้งเป็นสมบัติที่มีค่าสูงส่งยิ่งกว่าสมบัติอื่นใดหมด บางคนถึงกับยอมเสียชีวิตเพื่อแลกกับเกียรติ คือยอมตายแต่รักษาเกียรติให้คงไว้

เกียรตินี้เป็นสิ่งที่หาซื้อกันไม่ได้ แม้เราจะมีเงินมากที่สุดยิ่งกว่ามหาเศรษฐีคนใดในโลก ก็จะไม่อาจซื้อเกียรติให้แก่กันไม่ได้ เพราะมันเป็นสมบัติเฉพาะตัว ทั้งเป็นสมบัติที่ยั่งยืนถาวร แม้ตัวเราจะตายไป แต่เกียรติของเราก็หาได้ดับสูญตามตัวเราไปไม่ มันยังคงเป็นประวัติให้คนชั้นหลังพูดถึงตลอดไป ฉะนั้นเกียรติจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนทุกคนทั่วโลก

เกียรตินั้นแม้จะได้มาด้วยยาก แต่การรักษาเกียรติให้คงอยู่ ยังกว่ายากยิ่งกว่าขึ้นไปอีก

ความยุติธรรมและความเที่ยงตรงนี้ ได้แก่การไม่มีใจลำเอียง เห็นแก่หน้าหรือเลือกที่รักมักที่ชัง และไม่มีการถือเอาถือเรานั้นเอง แม้เราจะรักใคร หรือจะเกลียดใครมากน้อยอย่างไรก็ตาม แต่ก็ต้องเก็บความรู้สึกนั้นไว้ในใจ จะแสดงออกมาให้คนอื่นเห็นไม่ได้เลยเป็นอันขาด เราต้องแยกความรู้สึกส่วนตัวของเราออกจากการปกครอง เพราะการแสดงความรัก หรือความเกลียดในระหว่างคนที่เรปกครอง อันทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำต่าสูงนั้น ได้ชื่อว่าเป็นคนมีใจลำเอียง ไม่มีความยุติธรรม จะเป็นเหตุให้เกิดการแตกความสามัคคี ทั้งจะเป็นที่ตำหนิติฉินแก่คนทั้งหลายด้วย...

ความยุติธรรมนี้เป็นหัวใจของการปกครอง และทุกประเทศในโลกต่างก็ถือความยุติธรรมเป็นหลักในการปกครองด้วยกันทั้งนั้น และก็เพราะเหตุนี้เอง เขาจึงตั้งศาลพิจารณาคriminal เพื่อให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนพลเมืองผู้เป็นคู่ความ

ธรรมชาติผู้ที่เป็นพ่อก้นน้ำขาย ควรต้องฝึกหัดการพูดจาให้เป็นไปตามวิธีที่ชอบ อัน
เป็นวิธีสั้นง่ายที่สุดคือ

ข้อ 1 ให้มีข้อจะพูด

ข้อ 2 พูดออกไป

ข้อ 3 หยุดพูด

สามข้อเท่านั้นเป็นพอ

การที่จะลงมือพูดแต่เมื่อยังไม่มีอะไรจะพูด แลเมื่อสิ้นเรื่องก็ยังไม่หยุดพูดนั้น อาจพา
ผู้พูดไปจิ้นศาลแลโรงพยาบาลคนขอทาน ทั้งอาจพาไปไหน ๆ ก็ได้ เว้นแต่สุคติเท่านั้น

เราทำงานเพื่อขอเขากินหรือเปล่า? ถ้าขอเขากินไปวันหนึ่งๆ ก็ต้องอดทน แต่ถ้าเรามีปัญญาพอจะทำอื่นกินได้, ก็ลาออกไปทำมาหาเลี้ยงชีพชนิดที่พอใจ แต่อย่าลืมว่าโลกนี้มีมนุษย์อยู่เป็นจำนวนล้าน ๆ คน จะให้เราพอใจไปทุกคนก็ไม่ได้ หรือไม่พอใจไปทุกคนก็ไม่ได้เหมือนกัน ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงประทานพรว่าสาธุว่า ทุกคนจะต้องมี

1. สัจจะ-สัตย์ซื่อต่อกัน เพราะถ้าไม่ซื่อไม่จริงต่อกัน ก็เชื่อกันไม่ได้
2. ทมะ-รู้จักข่มจิตของตน เพราะทุกคนมีจิตด้วยกันทั้งนั้น เราต้องนึกถึงจิตของคนอื่นบ้าง

3. ขันติ-อดทน เพราะทุกข์สุขมีอยู่คู่กันเป็นธรรมดา เราจะต้องพบสิ่งที่ชอบและไม่ชอบเสมอไป ฉะนั้นจึงต้องรู้จักอดทนต่อสิ่งที่ไม่ชอบให้ได้ จึงจะได้ความสุข

4. จาคะ-ให้ปันแก่คนที่ควรให้ ธรรมะข้อนี้สอนให้เรารู้จักช่วยเหลือคนดี เพราะเราอยู่คนเดียวไม่ได้ในโลกนี้

ถ้าเราทำตามธรรมะ 4 ข้อนี้แล้วเราจึงจะอยู่กันด้วยความสุขได้ทุกวันนี้คนโดยมากอยู่ด้วยอารมณ์สุดแต่ใครต้องการอะไรก็จะเอาให้ได้ดังใจตน ไม่ต้องนึกถึงใจผู้อื่นบ้าง คดโกงกันไปทั่วทั้งโลก ดังที่เราเห็น ๆ กันอยู่แล้ว โลกเป็นสุขหรือเปล่าเล่า? เมื่อเราเห็นกันอยู่ชัด ๆ เช่นนี้แล้วเราจะช่วยกันทำดีเพื่อหาความสุขให้แก่กันและกันจะไม่ดีกว่าหรือ

คนดีคืออะไร ความดีคืออะไร ถ้าจะให้ทุกคนตอบตามความพอใจของตนแล้ว ความดีย่อมไม่ตรงกันแน่ เพราะคนชอบไม่เหมือนกัน เช่นชอบน้ำก็ว่าน้ำดี ชอบเหล้าก็ว่าเหล้าดี ชอบไฟก็ว่าไฟดี ย่อมไม่ตรงกัน แต่ที่มักกล่าวไว้เป็นกลางๆ ตามหลักศาสนาพุทธว่า “การกระทำอันใดที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหายคือความดี” แต่จะยกมากล่าวง่าย ๆ พอเข้าใจคนดีนั้นมี 2 ประการ คือ

- 1) ดีเพราะไม่ชั่ว
- 2) ดีเพราะมีดี

ที่ว่าดีเพราะไม่ชื่อนั้นคือการกำจัดความไม่ดีต่างๆ ออกไปจากตัวเราให้หมดทั้งทางกาย วาจาใจ อันเกิดผลให้เป็นความสะอาดขึ้น ซึ่งเป็นความดีขั้นพื้นฐาน แต่ความดีในข้อ 2 เป็นความดีที่เหนือระดับแรก คือทำให้เกิดความดี ซึ่งเรียกว่าดี เพราะมีดี เปรียบดังเช่นเรานำเสื้อผ้าอาภรณ์มาประดับร่างกายที่สะอาดแล้วให้ดูเพริศแพร่งยิ่งขึ้น

ความดีในระดับที่ 2 นี้ ย่อมได้เท่าการที่เราได้ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์
 สุขจากการกระทำของเราประโยชน์ที่สังคมได้รับจากการกระทำของเราแต่ละคือค่าของคน
 ราคาของคน คนเราจะมีราคามากน้อย ถูกแพงอยู่ที่การกระทำตัวให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
 มากน้อยเพียงใด เราทำประโยชน์มาก ชีวิตเราก็มีราคาแพง ไม่ทำอะไรเลยอยู่ไปวัน ๆ เกะ
 เก๋อึดตำแหน่งหน้าที่การงานไปเฉย ๆ ในลักษณะความชั่วไม่มีความดีไม่ปรากฏ ราคาตัวก็
 จะถูกจนได้รับการดูถูกจากคนใกล้เคียง จากสังคมรอบตัว คนที่เขาดูถูกเราก็คือเพราะเขาไม่
 นับถือเรา เขาไม่นับถือเราเพราะเราไม่มีประโยชน์อะไรที่จะให้เขานับ ไม่มีอะไรจะถือ ที่เขา
 นับถือกันก็เพราะเขานึกถึงความดี ความมีประโยชน์ของกันและกัน

ค่าของคนมันมีได้อยู่ที่ร่างกายหรือเนื้อหนังมังสาหรือน้ำหนักตัว แต่เราถือเอาประโยชน์ที่ได้กระทำต่อสังคมส่วนรวมดังกล่าวแล้ว ถ้าจะเปรียบเทียบกับ หมู เป็ด ไก่ แพะ แกะ ช้าง ม้า วัว ควาย โดยธรรมชาติด้านเนื้อหนังมังสาแล้ว สัตว์ที่กล่าวข้างต้นมีค่าเหนือคนมากนัก เพราะขายได้เป็นสินค้า แต่คนเราตายแล้วร่างกายเน่าเหม็นไม่เป็นแก่สารใด ๆ

ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์ถึงเชิงตะกอน

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมอยากให้แม่ได้กินอาหารถูกหลักโภชนาการและได้รับการเอาใจใส่ด้านสวัสดิการแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากมายอย่างที่พ่อแม่ผมมีมา และผมไม่อยากให้แม่มีน้อง กระชั้นชิดกับผมเกินไปนัก

แม่กับพ่อผมจะแต่งงานกันตามประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ ที่สำคัญคือแม่กับพ่อต้องอยู่ร่วมกันและไม่ทะเลาะกันบ่อย ๆ

ในระยะ 2-3 ปี หลังจากที่ผมเกิดมา ผมอยากให้แม่กับผมได้กินอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ เพราะเป็นระยะที่ร่างกายและสมองผมเติบโตขึ้น และเป็นระยะที่จะส่งผลดีผลร้ายให้ผมในอนาคต

ผมต้องการไปโรงเรียน และอยากให้พี่สาวหรือน้องสาวผมได้เรียนหนังสือด้วย แล้วเรียนรู้อะไรที่จะไปทำงานได้ กับให้โรงเรียนอบรมสั่งสอนเรื่องศีลธรรมจรรยาให้เรา ถ้าเผอิญผมเรียนเก่งไปได้ถึงขั้นสูง ๆ ก็ขอให้มีโอกาสเรียนได้สูงที่สุด

เมื่อออกจากโรงเรียน ผมก็อยากทำงานเลี้ยงชีพ และงานนั้นควรจะน่าสนใจพอที่จะรู้สึกได้ว่าผมได้ทำประโยชน์แก่คนอื่น

บ้านเมืองที่ผมอยู่ควรจะมีข้อดี มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยและพวกเราไม่ถูกกดขี่ข่มเหงประทุษร้าย

บ้านเมืองเราควรจะต้องมีความสัมพันธ์อันดีมีประโยชน์และชอบธรรมกับต่างประเทศ เราจะได้เรียนรู้วิชาทั้งด้านปัญญาและด้านอาชีพจากมนุษยทั่วโลก กับเราจะได้มีทุนจากต่างประเทศมาช่วยเราพัฒนา

บ้านเมืองของเราส่งสินค้าที่ผมทำขึ้นหรือที่เพื่อนร่วมชาติผมทำขึ้นไปขายต่างประเทศ
ราคาสินค้านั้นควรจะเป็นราคาที่ยุติธรรม

ถ้าผมเป็นชาวนา ผมก็อยากมีที่นาของผมเป็นกรรมสิทธิ์และมีช่องทางที่จะได้สิน
เชื่อมาลงทุน ได้วิชาแบบใหม่มาใช้เพาะปลูก ได้ตลาดมั่นคงและราคายุติธรรมสำหรับพืชผล
ของผม

ถ้าผมเป็นชาวเมืองทำงานรับจ้างเขา ผมก็อยากมีหุ้นส่วนในงานที่ผมทำและมีส่วน
ในการดำเนินงานโรงงานหรือห้างที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ผมอยากจะได้อ่านหนังสือพิมพ์ทุก ๆ หนังสือเล่มทุก ๆ มีวิทยุ
ฟัง มีโทรทัศน์ดู (แต่ไม่อยากฟังหรือดูโฆษณาสินค้ามากนัก)

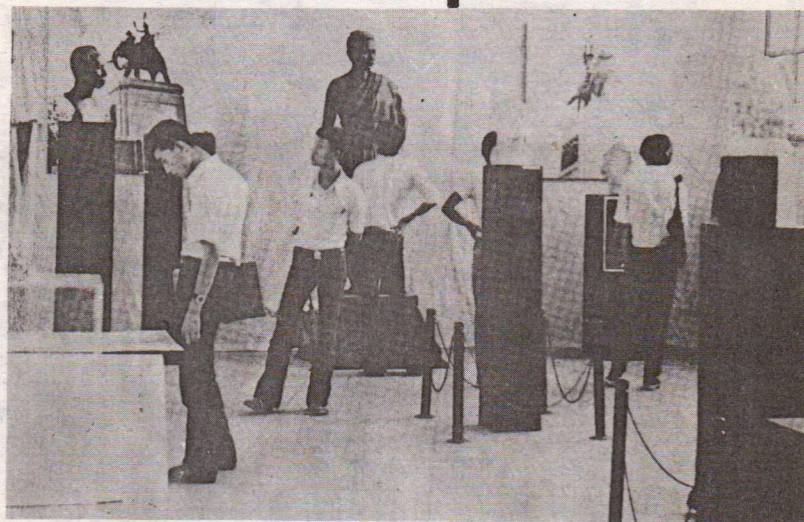

ผมอยากมีสุขภาพแข็งแรง และหวังว่ารัฐบาลจะจัดให้มีบริการอนามัยป้องกันโรค
ชนิดฟรีและบริการรักษาโรคชนิดที่ถูกและเรียกหาได้ง่าย

ผมหวังว่าจะมีเวลาพักผ่อนเป็นของตนเองบ้าง จะได้มีความสุขร่วมกับครอบครัว
ผม ถ้าอยากไปเที่ยวสวนก็ได้ อยาตุลปะชนิดต่างๆ ก็ได้ชม อยากไปงานวัดงานวัฒนธรรม
ก็ได้ไปเที่ยว

ผมจำเป็นต้องมีอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ และน้ำสะอาดสำหรับดื่ม

ผมอยากได้ร่วมมือเป็นสหกรณ์กับเพื่อนฝูง จะได้ช่วยกัน เขาบ้างเราบ้าง แล้วแต่
ความจำเป็น

ผมจำเป็นต้องมีโอกาสได้ร่วมงานของชุมชนที่ผมอาศัยอยู่ และสามารถมีปากมีเสียง
 ในการกำหนดชะตาของบ้านเมืองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของผม
 เมื่อผมก็ควรมีโอกาสอย่างเดียวกันและเราทั้งสองคนควรได้รับความรู้และทราบวิธี
 การวางแผนครอบครัว

พอผมแก่ลง บ้านเมืองก็ควรจะให้บริการทางการเงินและสังคมสงเคราะห์แก่ผม
 เพราะผมก็ได้จ่ายเงินบำรุงมาตลอด

เมื่อผมตายแล้ว และเผอิญมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่ ผมอยากให้รัฐบาลแบ่งให้เมีย
 ผมไว้พอกิน แล้วเอาที่เหลือไปทำประโยชน์ให้คนอื่นได้อยู่ดีกินดีด้วย

นี่แหละคือความหมายอันแท้จริงแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของ
 ทุกคน

คนไทยอย่าแตกแยก

“อันเสาทิน แเปดสอก ดอกเป็นหลัก คนมาผลัก บ่อยเข้า เสายังไหว” เป็นคติเตือนใจให้เราทำนุอย่าได้ประมาท ถึงแม้ว่าเราจะร่วมสามัคคีพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ด้วยประการใดก็ดี หากมีคนภายนอก ซึ่งไม่หวังดี เข้ามาแทรกแซง ยุยง บ่อนทำลายบ่อย ๆ เข้า ความสามัคคี ก็อาจแตกทำลายได้ เมื่อนั้นแหละ ความเจริญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่รักสุดบูชา ก็จะถูกทำลายลงเมื่อนั้น ดังดั่งกษัตริย์ฉวี่วงศ์โบราณ ถูกวัสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์ ของพระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร แลวันมคร เข้ามาแทรกแซง ยุยงให้ กษัตริย์ฉวี่ฉวี่ฉวี่แตกกันเป็นเวลานานถึง 12 ปี เมื่อกษัตริย์ฉวี่ฉวี่ฉวี่แตกกันแล้ว วัสการพราหมณ์ จึงส่งข่าวสารไปแจ้งแก่พระเจ้าอชาตศัตรู ให้ยกกองทัพมาชิงราชสมบัติได้ นี่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้กษัตริย์ฉวี่ฉวี่ฉวี่จะยึดมั่นในอุดมการณ์ ถือหลักธรรม คือ ความสามัคคี เป็นธรรมบุญปกครองอย่างเหนียวแน่นอย่างไรก็ตาม แต่ก็ทนต่อการยุยงบ่อนทำลายไม่ได้ ผลสุดท้าย ชาติของตนก็ถูกทำลายจากคนภายนอก เหมือนเสาทินที่ดอกเป็นหลักแน่นมั่นคง เมื่อถูกผลักบ่อย ๆ เข้า เสาก็ยังไหวได้ฉนั้น

วัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งมีชีวิต โดยปริยายจึงต้องมีเกิดแก่เจ็บตายได้ ถ้าจะให้ตายช้า ก็ต้องมีสิ่งใหม่เข้ามาปรับปรุงเพิ่มเติมคำจูนไว้ให้เข้ากันได้ เหมาะกับสมัยและสิ่งแวดล้อม และต้องให้เท่ากับใหม่ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะรักษาบุคลิกลักษณะของชาติไว้ จึงจะไม่หลงตนและได้ชื่อว่ารู้จักตน

วิสัยโลก

เมื่อยังอยู่ในวัยรุ่น ก็มีความรู้สึกนึกเห็นเป็นอย่างหนึ่ง เมื่อเข้าเขตวัยกลางคน ความรู้สึกนึกเห็นก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ครั้นล่วงเข้าเขตวัยชรา ความรู้สึกนึกเห็นก็เปลี่ยนและเป็นไป อีกอย่างหนึ่ง ผิดกันไกลกับลักษณะของคนวัยรุ่นวัยหนุ่มสาว นี่เป็นเรื่องของธรรมชาติ ซึ่งกำหนดให้โลกมีความเปลี่ยนแปลงและผันแปรไปตามกฎแห่งวิวัฒนาการ

สิทธิ — หน้าที่

ถ้าเรอยู่ตามลำพัง เราจะทำอะไรตามชอบใจได้ แต่พออยู่กันแม้เพียงสองคนเท่านั้น เสรีภาพที่ว่าทำอะไรก็ได้ลดน้อยลงไป เพราะต่างก็ต้องมีหน้าที่จะต้องทำถูกต้องกัน ไม่ต้องกลัวไปถึงที่อยู่รวมกันมาก ๆ ตลอดจนที่รวมกันเป็นบ้านเมืองและประเทศชาติ

คุณค่าของอดีต

เราจะรู้จักกาลภายหน้าได้ เราต้องรู้จักกาลในขณะนี้ แต่เราจะรู้จักกาลในขณะนี้ได้ ก็ด้วยรู้จักกาลที่ล่วงมาแล้วเสียก่อน เพราะสิ่งที่เป็นปัจจุบันมีสิ่งที่เป็นอดีตปนอยู่มาก และยังมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย จะหลีกเลี่ยงจากอดีตไปหาได้ไหม

(เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย, หน้า 392)

ชีวิตกับต้นไม้

ในทุกวันนี้ คุณยัธรมหาตรีระหว่างผลประโยชน์ที่ต้นไม้ให้แก่มนุษย์ทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจนี้ ได้โน้มเอียงไปทางด้านร่างกายหรือวัตถุเป็นอย่างมาก และมนุษย์เองนั้นแหละ คือผู้ที่เสียผลประโยชน์ของความมีคุณภาพอันสมบูรณ์แบบในกาลข้างหน้า หนักยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

แม้สิ่งที่เป็นอาหารทำนุบำรุงร่างกายจะมีส่วนสนับสนุนความเจริญทางสมอง แต่การเจริญทางสมองก็เป็นการเจริญทางวัตถุอีกส่วนหนึ่ง และมีผลเป็นไปได้ทั้งสองทาง ไม่ทางดีก็ทางเสีย ถ้าหากสมองเจริญขึ้นมาท่ามกลางอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมที่ขัดแย้งกันกับธรรมชาติ ย่อมเป็นพลังก่อให้เกิดผลเสียหายได้ร้ายแรงยิ่งกว่าปกติ ดังนั้นเมื่อมีการสร้างสรรค์ความเจริญทางสมอง ย่อมจำเป็นต้องให้พัฒนาไปในทางที่ดีมีคุณธรรมด้วย การสร้างแนวทางอันมิใช่วัตถุเช่นนั้น ไม่อาจสร้างได้ด้วยการพูดด้วยวาจา สอนกันแต่ในห้องเรียน อ่านจากตำรา หรือเพียงการติดป้ายชักชวนให้ปฏิบัติตาม ซึ่งจะไม่บังเกิดผลดียิ่งขึ้นเลย ดังได้เห็นตัวอย่างมาแล้วมากต่อมาก

เนื่องจากคนมีทั้งชีวิตและจิตใจ การอบรมเพื่อพัฒนาความคิดและจิตใจ
 คน จำเป็นต้องใช้บรรยากาศที่ดีอันเป็นของจริง ธรรมชาติของคน มีวงชีวิตคือ การเกิด การ
 เจริญวัย การแก่ และการตาย อิทธิพลซึ่งมีผลสร้างบรรยากาศอันแท้จริง ก็คือธรรมชาติ นั้น
 คือ ผู้ที่เกิดก่อน ย่อมเป็นบรรยากาศให้แก่ผู้ที่เขาร่วมวัยกว่าเสมอ ดังนั้น ถ้าหากผู้มีอาวุโส ไม่ได้
 สร้างบรรยากาศที่ดีแล้ว จงอย่าได้หวังเลยว่า คนรุ่นหลังจะได้รับบรรยากาศที่ดีงามให้ยึดถือ
 ได้อย่างแท้จริง

จากหลักการดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้เรากล่าวกันเสมอๆ ว่า ในการปกครอง และพัฒนาคน จำเป็นต้องยึดถืออาวุโสเป็นหลัก แต่จากเหตุผลที่ได้อธิบายมาแล้ว ทำให้เห็นว่า เรามองและเข้าใจอาวุโสแต่เพียงด้านวัตถุนั้นคือ การเอาแต่เพียงอายุ หรือกายเท่านั้นมาใช้ประโยชน์ อันเป็นการเดินทางที่ขาดความสมบูรณ์แบบ ถ้าหากผู้อาวุโส มีอาวุโสทั้งกาย และจิตใจ ย่อมเป็นผลดีโดยสมบูรณ์ แต่มีจำนวนไม่น้อยที่มีอาวุโสแต่ร่างกาย ส่วนจิตใจนั้นยังอ่อนต่อวัยมาก ในทำนองเดียวกัน บางคนซึ่งมีร่างกายที่เขาวัยกว่า อาจสูงกว่าด้วยคุณธรรม ได้เช่นกัน

ต้นไม้ ให้บรรยากาศที่ดี มีคุณค่า หาใช่เพียงบรรยากาศทางด้านวัตถุ เช่น ช่วยดูดอากาศเป็นพิษ เพียงเท่านั้นไม่ แต่ต้นไม้ได้ให้อาหารใจ สร้างความเจริญตาเจริญใจ เพื่อเป็นยาบำรุงจิตใจพักผ่อนสมองอันเป็นบ่อเกิดแห่งความคิด บรรเทาความร้อนรณ ช่วยให้บังเกิดความยังคิดและได้สติ ฝึกการใช้วิจารณ์แทนการใช้อารมณ์ ค่อย ๆ ปลุกฝังอุดมการณ์ของความรัก ความเข้าใจในธรรมชาติลงในจิตใจที่ละเล็กทีละน้อย จนเติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับแผ่รากอันมั่นคงแข็งแรง เปรียบเสมือนการปลูกต้นไม้จนเติบโต ผู้ที่เติบโตใหญ่และมั่นคงในความรู้คุณธรรมจึงมีความมั่นคงในชีวิต

ความเป็นไทย — ทาส

ที่เรียกว่าเป็นไทยมันเป็นกันตรงไหน เป็นไทยไม่ใช่เป็นเพียงเลือดเพียงเนื้อ เพียงภาษาพูด วัฒนธรรมประเพณี แล้วจดทะเบียนว่าเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เพียงเท่านั้น เราควรจะเป็นไทยโดยน้ำใจ การเป็นไทยโดยน้ำใจนั้นเป็นอย่างไรที่นอ้างทั้งหลาย การเป็นไทยโดยน้ำใจนั้น คือเราจะต้องมีจิตเป็นไทย คำว่า ไทย นั้น แปลว่า อิสระ ไม่ขึ้นกับอะไร ๆ ที่เป็นความชั่วความร้าย ไม่เป็นทาสของอะไร ๆ ที่เป็นความชั่วความร้าย ก็เรียกว่า เราเป็นไทยใจเราเป็นอิสระ เราคิดอย่างไทยก็คิดอย่างใจอิสระ ไม่ใช่คิดด้วยอำนาจความโลภ ไม่ใช่คิด

ด้วยอำนาจความโกรธ ไม่ใช่คิดด้วยอำนาจความหลง ไม่ได้คิดด้วยอำนาจความริษยา ไม่ได้คิดด้วยอำนาจความพยาบาท ไม่ได้คิดด้วยอำนาจความเห็นแก่ตัว ด้วยอยากจะมีจะได้ในทางทุจริต ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ซึ่งเขาเรียกกันในสมัยนี้ว่า คอรัปชั่น เป็นคำฝรั่ง แต่พูดในภาษาไทยว่า โกง กิน กอบ โกย นั่นเอง ตัวกอ 4 ตัวเรียกว่า โกง กิน กอบ โกย เอาประโยชน์เข้าตัวเข้ากระเป๋าของตัวมาก ๆ อย่างนั้นไม่ได้เป็นไทย เขาเป็นทาส เขาเป็นทาสของวัตถุ เป็นทาสเงิน ทาสวัตถุต่างๆ เป็นทาสของความคิดฝ่ายต่ำ ไม่ได้มีจิตใจเป็นไทย เขาไม่ได้คิดอย่างแบบไทย ไม่ได้พูดอย่างไทย ไม่ได้ทำอย่างไทย ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติอย่างไทย เขาเป็นคนเชื้อชาติทาส เป็นสัญชาติทาส จดทะเบียนในประเทศทาส ไม่ใช่ประเทศไทยเสียแล้ว

ความตื่นตัว

ลักษณะพุทธบริษัทต้องมีความตื่นตัว มีความห่วงใย มีความคิดก้าวหน้า เพื่อจะได้
 จัดทำสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อันนี้เป็นเรื่องที่เราทำได้ เมื่อเราเห็นคนอื่น
 เขาทำอะไร เราต้องทำได้ เห็นเขาตื่นแต่เช้า เราก็ตื่นแต่เช้า เห็นเขาทำงาน เราก็ทำงาน เห็น
 เขาทำงานด้วยความขยัน เราก็ต้องขยันกับเขาบ้าง เห็นเขาทำงานด้วยใจรัก เราก็ทำใจให้รัก
 งานชิ้นบ้าง เห็นเขาเอาใจใส่ดูแลพืชผักที่ปลูก ไม่ให้หนอนเจาะไช หมั่นรดน้ำหมั่นพรวนดิน

เราก็ออย่างเขบบ้าง เมื่อได้ผลแล้วเขาเอาไปขายได้เงินได้ทอง เราก็ออย่างเขบบ้าง ได้เงินได้ทองมาแล้ว เขาไม่เข้าบ่อนการพนัน เขาไม่ดื่มเหล้า เขาไม่เที่ยวกลางคืน เขาไม่สนุกสนานในทางสิ้นเปลือง เขาไม่เอาคนชั่วมาเป็นที่ปรึกษา เราเห็นอะไรดีมีประโยชน์ ที่คนทั้งหลายเขาทำกันอยู่และเขาเจริญก้าวหน้า ในฐานะในการเป็นอยู่ เรามีมือเหมือนเขา มีเท้ามีสติปัญญาเหมือนเขา เมื่อเขาทำได้ ทำไมเราจะทำไม่ได้ อันนี้พี่น้องทั้งหลายต้องคิด ต้องเตือนตัวเองไว้บ่อย ๆ

ค่าของชีวิต

ค่าของชีวิต เป็นเพียงชีวิตเดียวเท่านั้น และจำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางชีวิตทั้งหลาย รวมทั้งจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน โดยสาระสำคัญทางธรรมชาติ เราแต่ละคนจึงหาได้มีความสำคัญเหนือกันและกันไม่ ตราบใดที่เรากำลังกังวลใจ ถ้าได้หันมาพิจารณาถึงธรรมชาติของชีวิตในประเด็นดังกล่าว ย่อมบังเกิดความมีสติขึ้นได้บ้าง

เมื่อเราแต่ละคนได้ทำจิตใจให้สามารถลดละอคติเหลือน้อยลงไม่ได้เรื่อย ๆ แล้ว จะสามารถเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ชีวิตคนเราแต่ละคนนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เปรียบเสมือนเมล็ดข้าวเพียงเมล็ดเดียวเท่านั้นเอง

ไม่ว่าพื้นนานั้นจะอุดมสมบูรณ์หรือแร้นแค้นเสื่อมโทรม ไม่ว่ารวงข้าวแต่ละรวงจะเปล่งปลั่งไปด้วยเมล็ดข้าวที่อวบอ้วนหรือทรุดโทรมและเต็มไปด้วยเมล็ดลีบ ข้าวแต่ละเมล็ดก็ยังคงมีสภาพเป็นข้าวเมล็ดเดียวอย่างสิ้นไม่ได้ แต่ในมุมกลับ หากปราศจากข้าวแต่ละเมล็ดเสียแล้ว ก็จะไม่มีการรวงใด พื้นนาใดคงอยู่ได้บนพื้นแผ่นดินนี้

ข้าวเมล็ดเดียว

ทุกมื้ออาหารที่ผมนึกถึงข้าวเมล็ดเดียว มันเตือนใจให้ผมเห็นภาพคนในความแค้น แค้น ที่ดินอันมีค่าซึ่งเขาก็เป็นสมบัติอันมีค่าต่อสังคมเหมือนเรา และคนเป็นปัจเจกบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้พื้นดินมีผลผลิตอันอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาได้ คนไม่ใช่มีเพียงชีวิต ไม่ใช่มีแต่จิตใจ แต่มีวิญญาณที่สามารถสร้างความเหี้ยมแห่งไร้ค่าหรือสร้างควมมีชีวิตข้าวลูกขึ้นทำงานได้เต็ม ถ้าหากชีวิตเขาจะได้รับโอกาสให้มีอนาคตในส่วนต่างๆ ของชีวิตที่จำเป็น ซึ่งถ้าหากแต่ละคนมองข้าวลูกเพียงเมล็ดเดียว เป็นเพียงวัตถุ ก็อาจเห็นเพียงว่า มันก็ข้าวลูกเมล็ดเดียวเท่านั้น

มันจะผิดจะชอบด้วยเหตุผลและความจริงหรือไม่ ลองคิดกันดูเถิด ข้าวทั้งสาม ข้าวทั้งยี่ง ข้าวทั้งประเทศและข้าวทั้งโลก ถ้าหากขาดข้าวแต่ละเมล็ดซึ่งถ้าจะมองเฉพาะเจาะจงลงไป เห็นเพียงเมล็ดเดียว และคิดถึงมันเพียงเมล็ดเดียว ว่ามันไม่มีความสำคัญเสียแล้ว มุ่งแต่มองกองใหญ่ๆ เท่านั้น ความฝันในการพัฒนา ก็ได้ผลคือเป็นความฝันลมๆ แล้งๆ หรือไม่ก็ได้แต่สิ่งประดิษฐ์ ไม่มีวันจะได้สิ่งแท้จริงขึ้นมาได้เลย

การแก้ไขปัญหาคเศรษฐกิจของสังคม
 ส่วนรวมก็เช่นกัน จากฐานชีวิตของคนแต่ละคน เหมือนข้าวแต่ละเมล็ด แต่คนที่ถูกบรรยาคาส
 แวดล้อมทางสังคมสร้างมาจากมุมเดียว กลับมองว่า เป็นเพียงข้าวเมล็ดเดียวเท่านั้น ซึ่งที่จริง
 แล้ว ข้าวเมล็ดเดี่ยวนั้นแหละ เป็นกุญแจดอกสำคัญดอกแรกที่เราจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ
 รู้จักอย่างลึกซึ้งแท้จริง

ไม่มองด้วยความดูถูกหรือมองข้ามไปว่า เป็นเพียงชีวิตเล็ก ๆ ชีวิตเดียวเท่านั้น เพราะดูเลยชีวิตทั้งหลาย ไม่ว่าดูเลยทางเศรษฐกิจสังคม และสิ่งต่างๆ มีจุดศูนย์กลางที่แท้จริงอยู่ที่แต่ละชีวิตเหล่านี้ มีผลทำให้สังคมและบ้านเมืองมีความเป็นไปอย่างไรก็ได้

การให้

ถ้าเขาคอยหาก เราควรให้อะไร ๆ ก็ให้อาหารนั้นซิ ถ้าเขากระหายน้ำ เราควรให้อะไร ก็ให้น้ำนั้นซิ ถ้าเขาเป็นคนโง่ในการทำงานที่เขาทำ โง่ในศิลปวิทยาการ โง่ในวิชาดนตรี และโง่ในสิ่งอะไร ๆ ก็ตาม เราควรให้อะไร ๆ ก็ให้ความรู้แหละซิ ดังนี้ การให้อาหารแก่คนหิว ให้น้ำแก่คนกระหาย และให้ความรู้แก่คนที่ไม่รู้ จึงเป็นการดีมีกุศลได้บุญแรงแน่ ๆ

จงเป็นผู้รู้

รู้อะไร รู้ว่าเราเป็นไทย รู้ว่าเราเป็นมนุษย์ รู้ว่าเราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นผู้หญิง เราเป็นผู้ชาย เราเป็นผู้ใหญ่ เราเป็นผู้ nhỏ เราเป็นคนผู้มีปัญญา มีการศึกษา หรือว่าเราเป็นคนไร้ปัญญา ไร้การศึกษา สิ่งใดขาดทำให้เต็ม สิ่งใดเต็มก็รักษาความเต็มนั้นไว้ สิ่งใดดีก็รักษาความดีไว้ เพราะเรารู้ตัวของเรา รู้หน้าที่ของเรา รู้การงานของเรา

เรื่องการทำงานอย่างหนึ่ง คนไทยเรานั้นยังไม่ค่อยรักการทำงาน ยังไม่ขยันเต็มที่ ยังขาดความเอาใจใส่ ยังขาดการใช้สติปัญญาในการปฏิบัติงานในหน้าที่ หน้าที่จึงไม่ค่อยจะเรียบร้อย ยังทำงานแบบทาส ไม่ทำงานแบบไทย ทำงานเพื่อจะเอา ไม่ได้ทำงานเพื่อการให้ ไม่ได้เสียสละ เราทุกคนต้องเสียสละ โดยเฉพาะเราที่เป็นข้าราชการ ต้องทำงานด้วยความเสียสละ ความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทำงานโดยไม่คิดว่าจะเอาอะไร คิดแต่จะให้ทำเดี๋ยวให้มันแหละจะได้ เพราะผลจากการให้ ไม่ใช่คิดเรื่องจะเอาให้มาก อย่างนี้จึงจะชื่อว่าเราทำงานแบบไทย ทำงานแบบมนุษย์ ทำงานแบบพุทธบริษัท เป็นผู้รู้จักตัว รู้ตนรู้ตัวแล้ว รู้เวลาที่ควรจะประกอบกิจการงาน ว่าเวลาไหนควรทำอะไร เช่นเวลานั้นเป็นเวลางาน ต้องทำงานจริงๆ อย่าทำเหยาๆ แหยะๆ อย่าทำแบบเล่นๆ ทำไปพักไป เอาเปรียบงาน ก็เป็นการใช้ไม่ได้ เรียกว่าไม่รู้คุณค่าของงาน แล้วก็ต้องรู้ว่า เหตุผลมันสัมพันธ์กันอย่างไร อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล เมื่อมีผลมันก็ต้องมีเหตุ ไม่มีเหตุ ผลจะเกิดขึ้นไม่ได้ เรียกว่า รู้เหตุ รู้ผล แล้วก็ต้องรู้ว่าตัวเรานี้จะกินอยู่สักเท่าไร ควรจะใช้อะไร เจียนเนื้อเจียนตัวอ่อนตัว อย่าเป็นคนโอ้อวด อวดดี อวดมั่งอวดมี มันจะเกิดความทุกข์ความเดือดร้อน

เครื่องใช้ไม้สอยอย่าไปซื้อของแพงๆ เกินไป บางคนไปซื้อแหวนมาใช้ แหวนวงเดียวราคาตั้ง 25,000 บาท แล้วพอมันหายไปก็จะเป็นลมเป็นแล้งไปตามๆ กัน เพราะมันแพงเกินไป เราสวมแหวนทำไม สวมเพื่ออวดเขานั่นเอง ไม่ใช่เรื่องอะไร แล้วไปอวดของแพงๆ ขโมยมันก็มาตัดนิ้วไปเสียเท่านั้นเอง เพื่อเอาแหวนวงนั้นไป พระห้อยคอก็เลี่ยมทองเข้าไปตั้งมากมาย เหมือนกับตู้ทองมาห้อยไว้ที่คอ ขโมยมันก็อยากได้ มันอยากได้พระด้วยอยากได้ทองด้วย แต่ว่ามันอยากได้ทองมากกว่า เลยจับตัวเอาไปจำนำเสีย เอาทองไปขายต่อไป นี่ก็เพราะว่าเราไม่รู้จักตัวในเรื่องอย่างนี้ จึงเกิดเป็นปัญหา ไม่รู้เหตุรู้ผลในเรื่องอย่างนี้ จึงเกิดเป็นปัญหา เราจึงต้องรู้ในสิ่งเหล่านี้ แล้วก็รู้จักบุคคล รู้จักประชุมชนที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง เรียกว่าเป็นผู้รู้ทั้งนั้น

